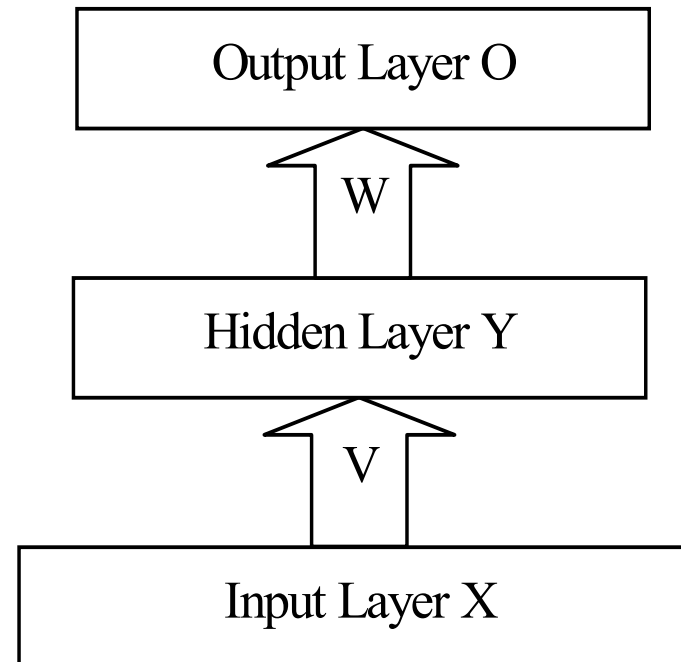
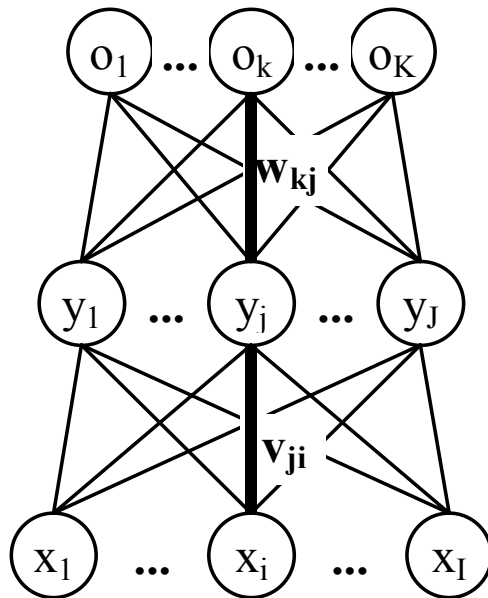

7. a 8. prednáška

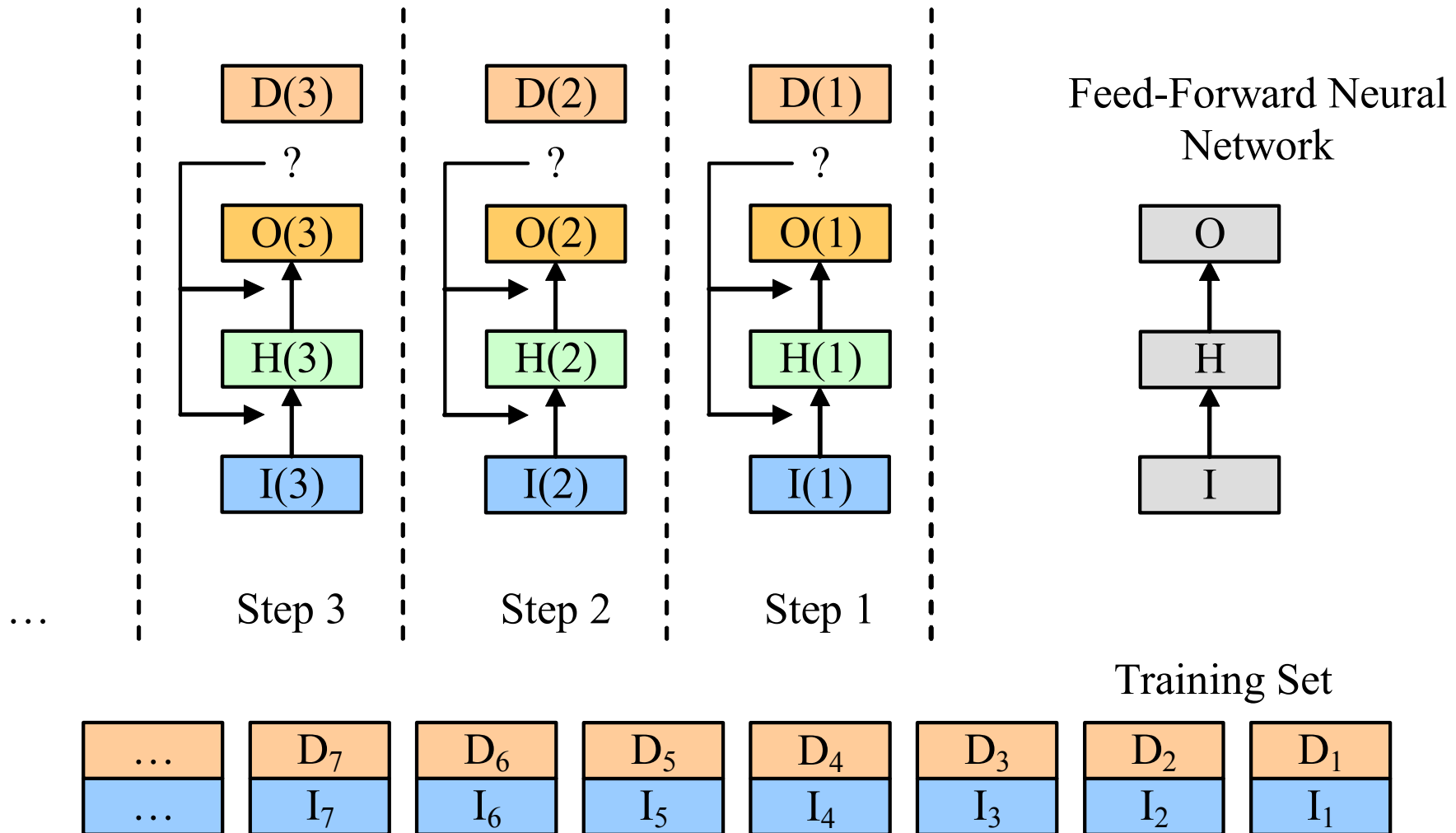
Rekurentné neurónové siete

Dopredné neurónové siete (klasický viacvrstvový perceptrón)

- statické vstupno – výstupné mapovanie
- vstupné a výstupné vzory nezávisia od času
- potreba spracovávať dynamické úlohy
- nevyhnutnosť pamäte – dynamické neurónové siete

Algoritmus spätného šírenia chyby (Error Backpropagation)

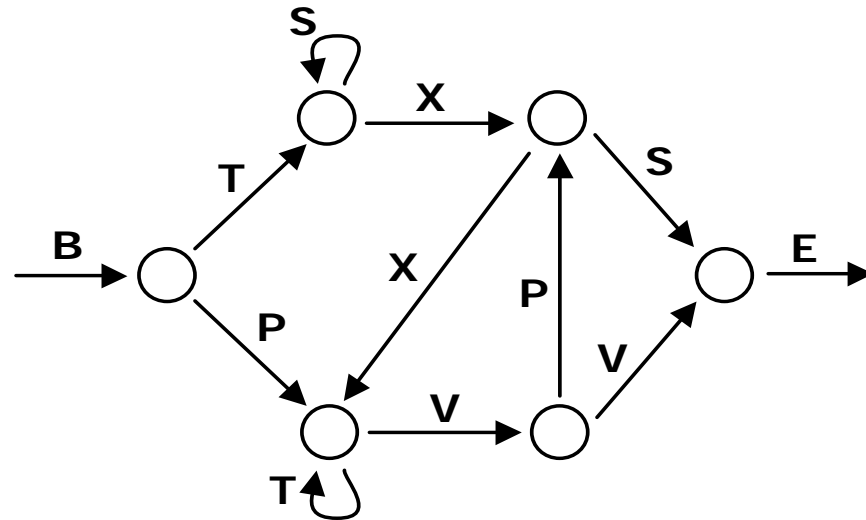
Úlohy riešené rekurentnými sieťami

- klasifikácia s časovým kontextom
 - zaradenie časových postupností do kategórií
- predikcia (predpovedanie) či generovanie časovej postupnosti
 - predikcia nasledujúceho symbolu v čas. symbolickej postupnosti
 - predikcia nasledujúcej hodnoty v postupnosti reálnych hodnôt
 -
- modelovanie časovej postupnosti
 - zistenie, vytvorenie modelu generujúceho čas. postupnosť
- filtrovanie časovej postupnosti
 - zmena čas. postupnosti na inú, napr. odstránenie šumu,

Jednoduchá predikčná úloha č. 1

- postupnosť generovaná jednoduchým konečným stavovým automatom

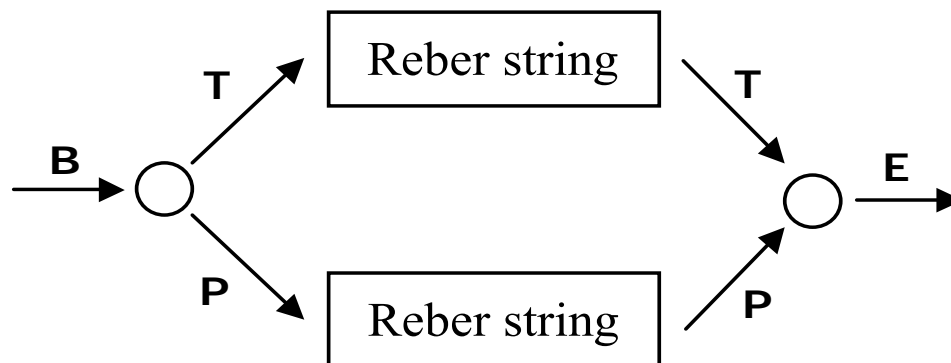
a) Reber Grammar

Reber

- 0 -> B1
- 1 -> T2 | P3
- 2 -> S2 | X4
- 3 -> T3 | V5
- 4 -> X3 | S6
- 5 -> P4 | V6
- 6 -> e

b) Extended Reber Grammar

Extended Reber

- 7 -> B T 0 T E | B P 0 P E

$a^n b^n c^n$

- S -> aSBC | abC
- CB -> BC
- bB -> bb
- bC -> bc
- cC -> cc

Jednoduchá predikčná úloha č. 2

- postupnosť generovaná jednoduchou regulárnou gramatikou
príklad postupnosti: bsscsabcsssssabsssscscssas....

Gramatika:

$G = (A, \{A,B,C\}, \{a,b,c,s\}, P)$

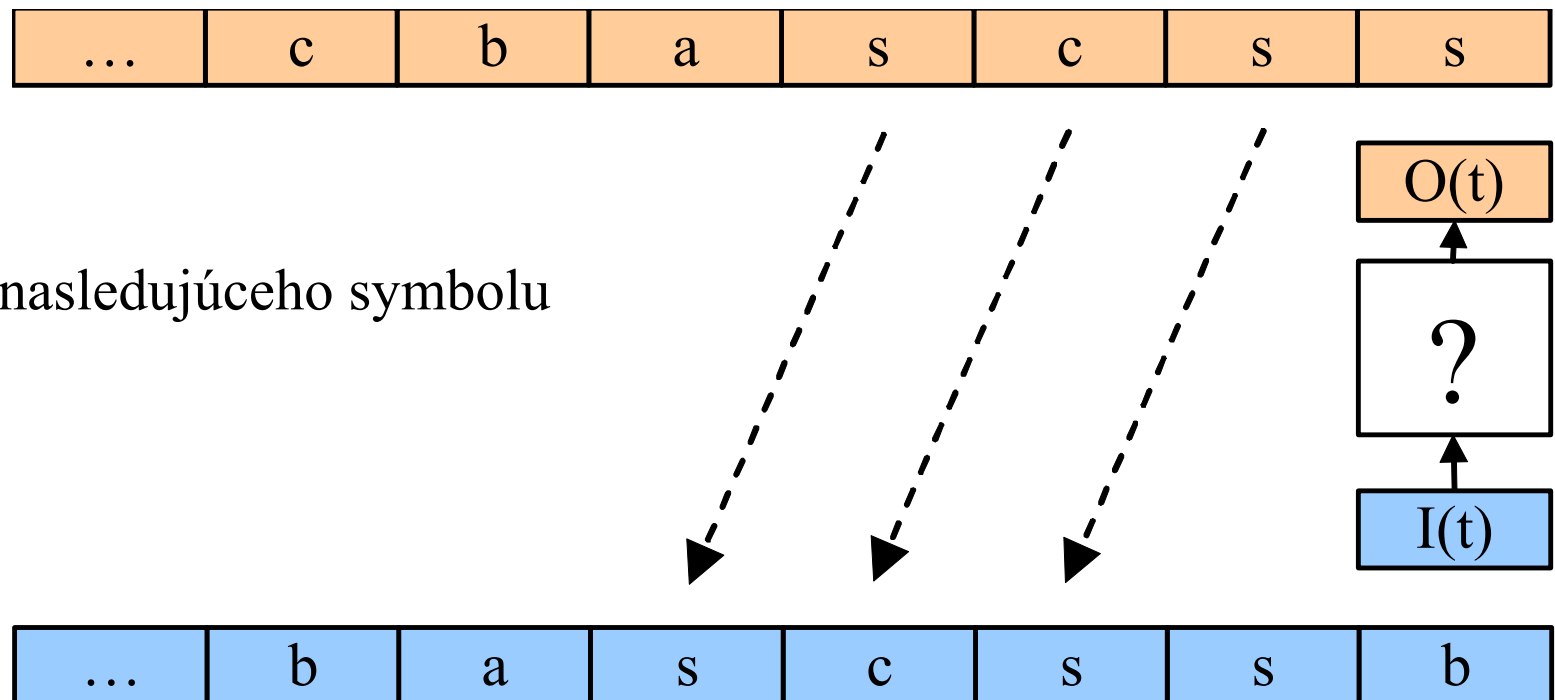
P:

$A \rightarrow sA \mid bB$

$B \rightarrow sB \mid cC$

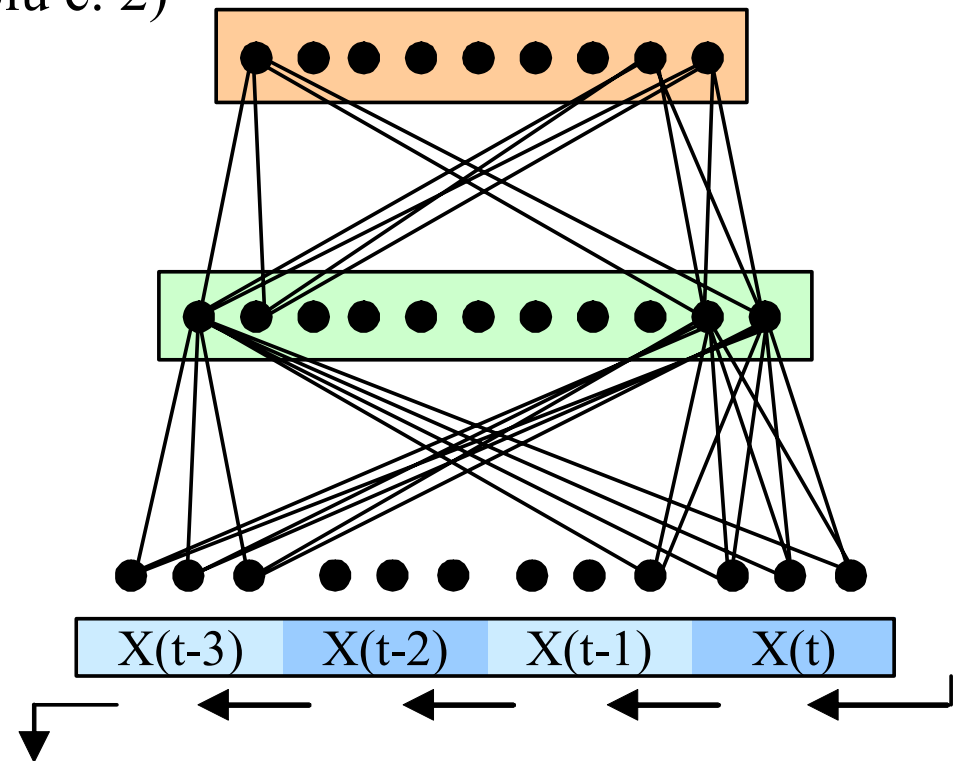
$C \rightarrow sC \mid aA$

- úloha: predikcia nasledujúceho symbolu

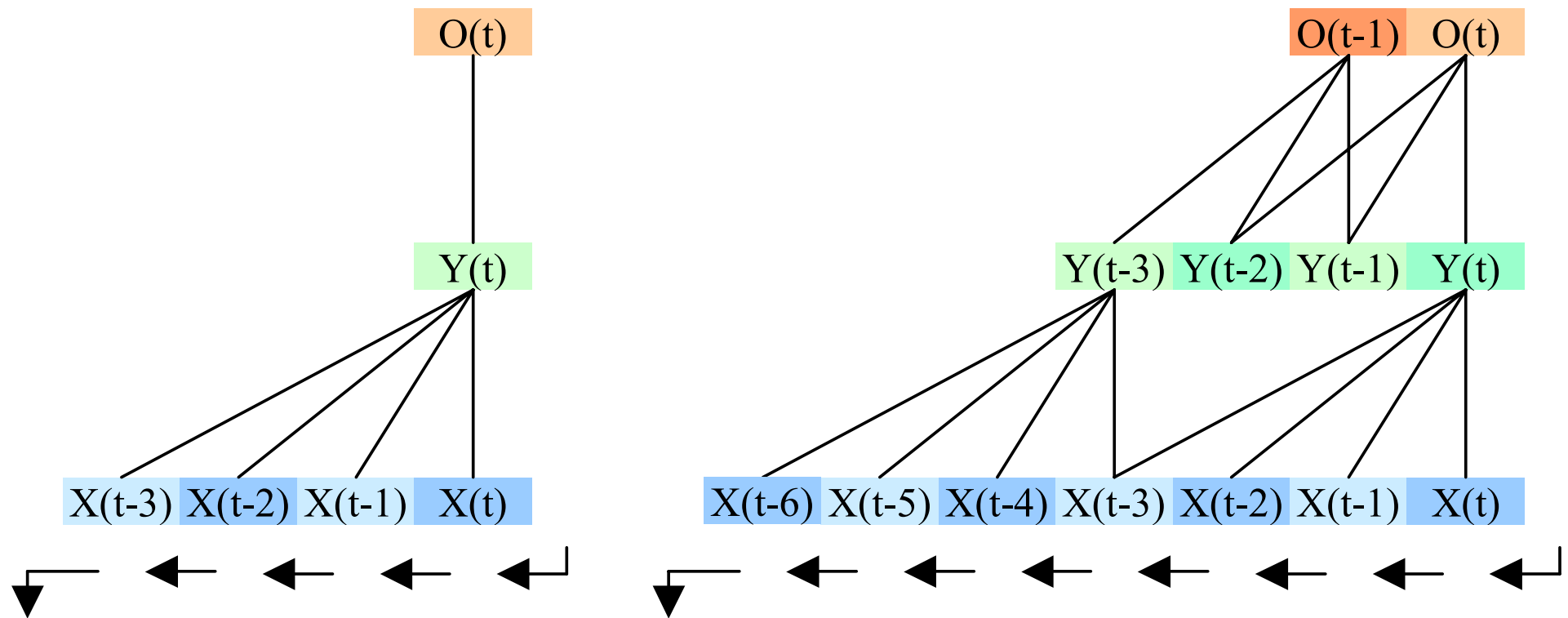
Time delay neural network

- potreba pamäte riešená rozšírením vstupu do minulosti
- okno do minulosti – počet vstupov z predošlých krokov prezentované sieti
- možnosť použiť algoritmus spätného šírenia chyby
- potreba určiť veľkosť okna
- nevhodná reprezentácia časového kontextu pre niektoré úlohy
(úloha predikcie nasledujúceho symbolu č. 2)

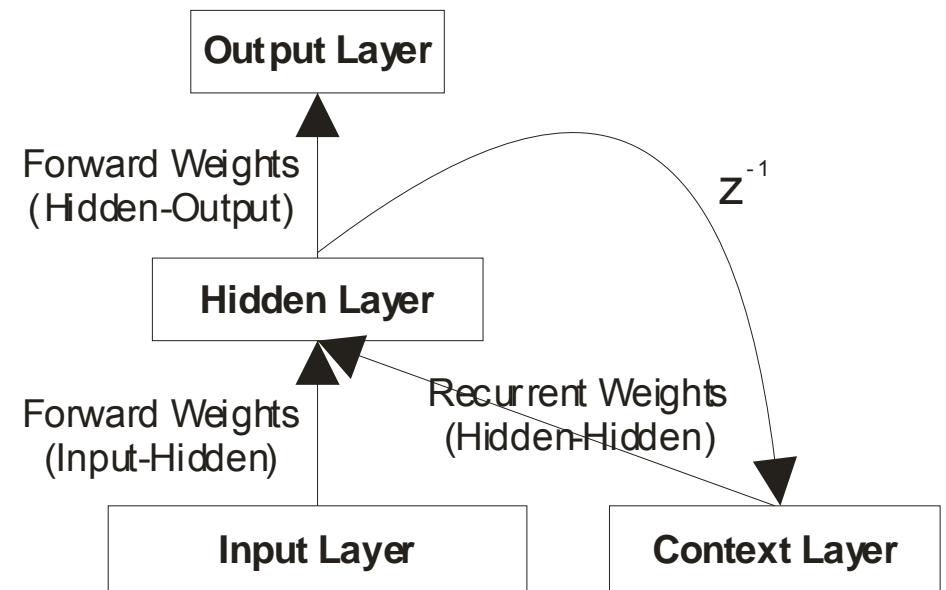
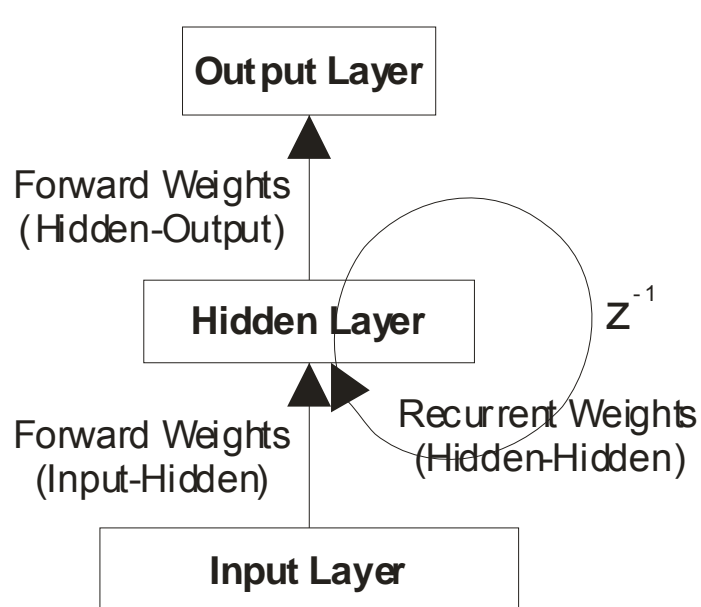
Time delay neural network

- jednoduchá TDNN – rozšírený iba vstup
- rozšírená TDNN – rozšírená aj skrytá vrstva, tréning sád váhových prepojení

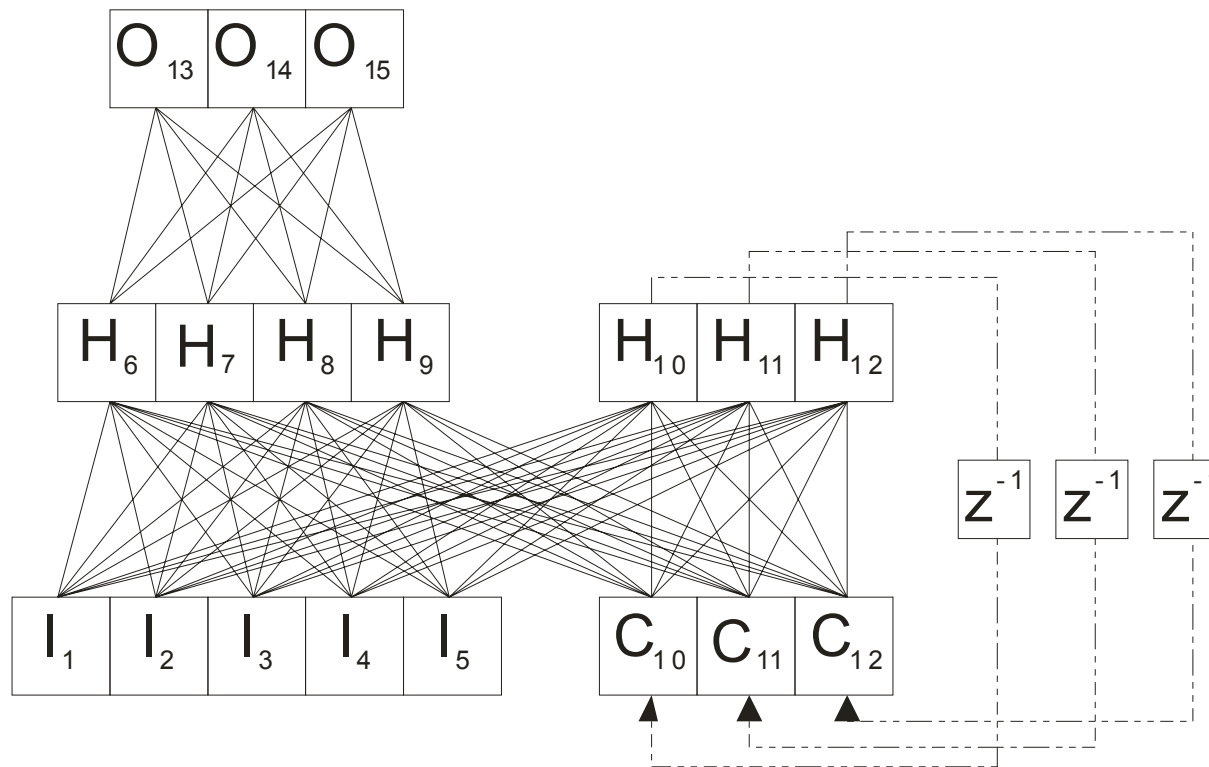
Rekurentná neurónová sieť (Recurrent multilayer perceptron)

- rozšírenie dopredných viacvrstvových perceptrónových sietí
- pamäť realizovaná váhovými prepojeniami s časovým oneskorením
- aktivity niektorých neurónov reprezentujú časový kontext
- kontextová vrstva
- sieť sa musí naučiť, čo reprezentovať

Tiňova architektúra

- oddelená stavová a asociačná časť siete
- kontextová vrstva udržiava stav siete = časový kontext

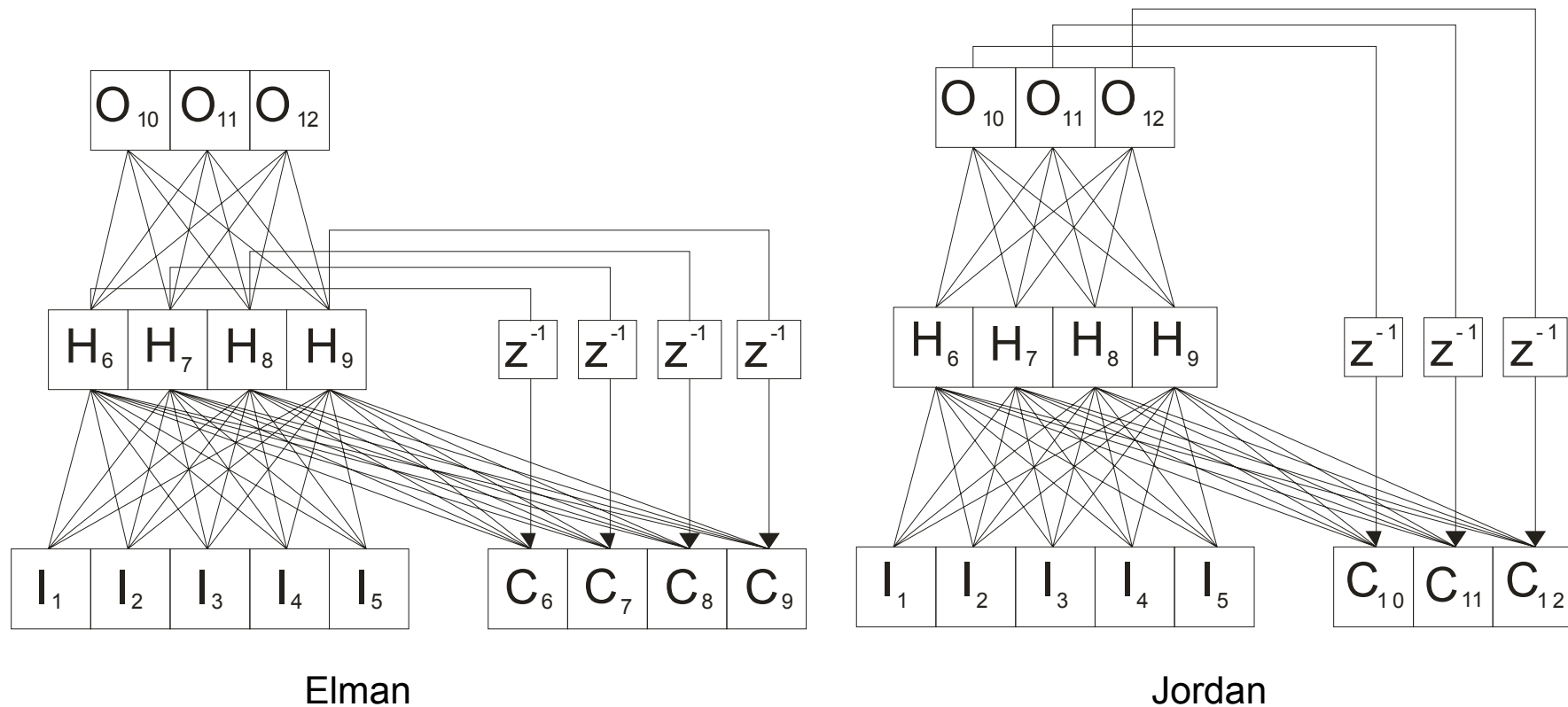
Tiňo

Elmanova architektúra (Elman's Simple Recurrent Network)

- často používaná, pôvodne trénovaná algoritmom backpropagation
- skrytá vrstva tvorí aj stavovú vrstvu

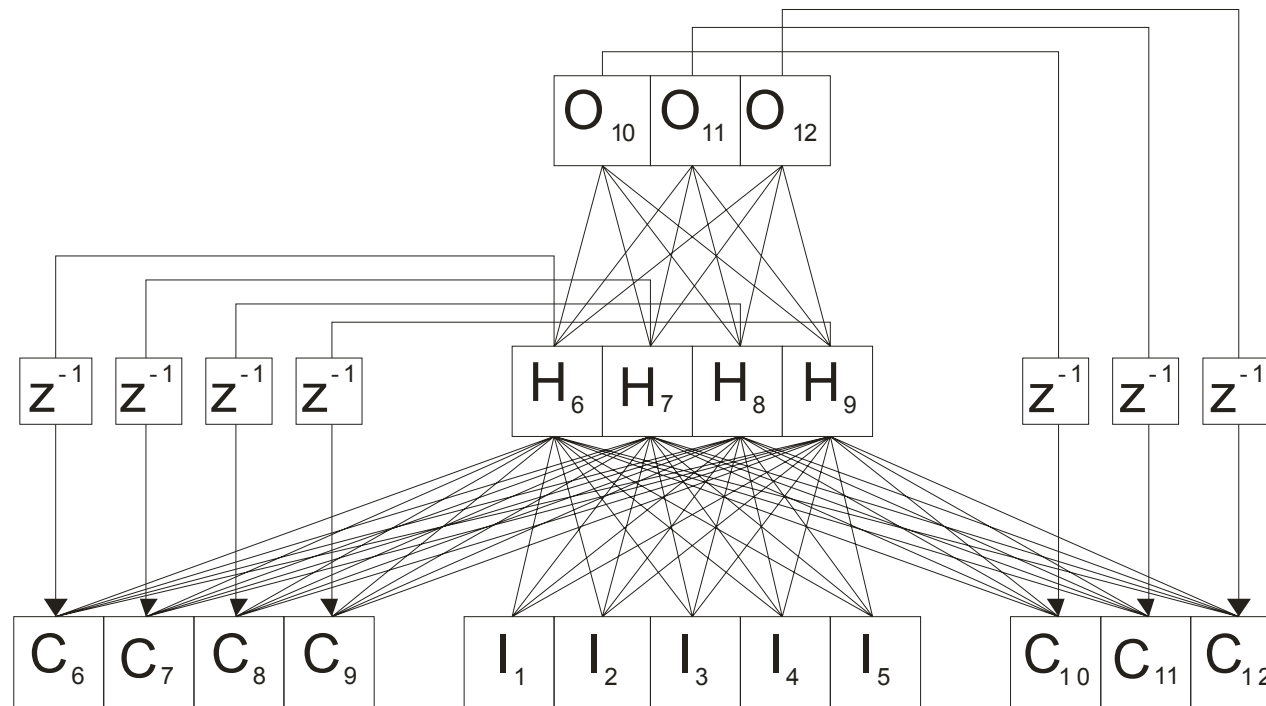
Jordanova architektúra

- výstupná vrstva tvorí aj stavovú vrstvu

Bengiova architektúra

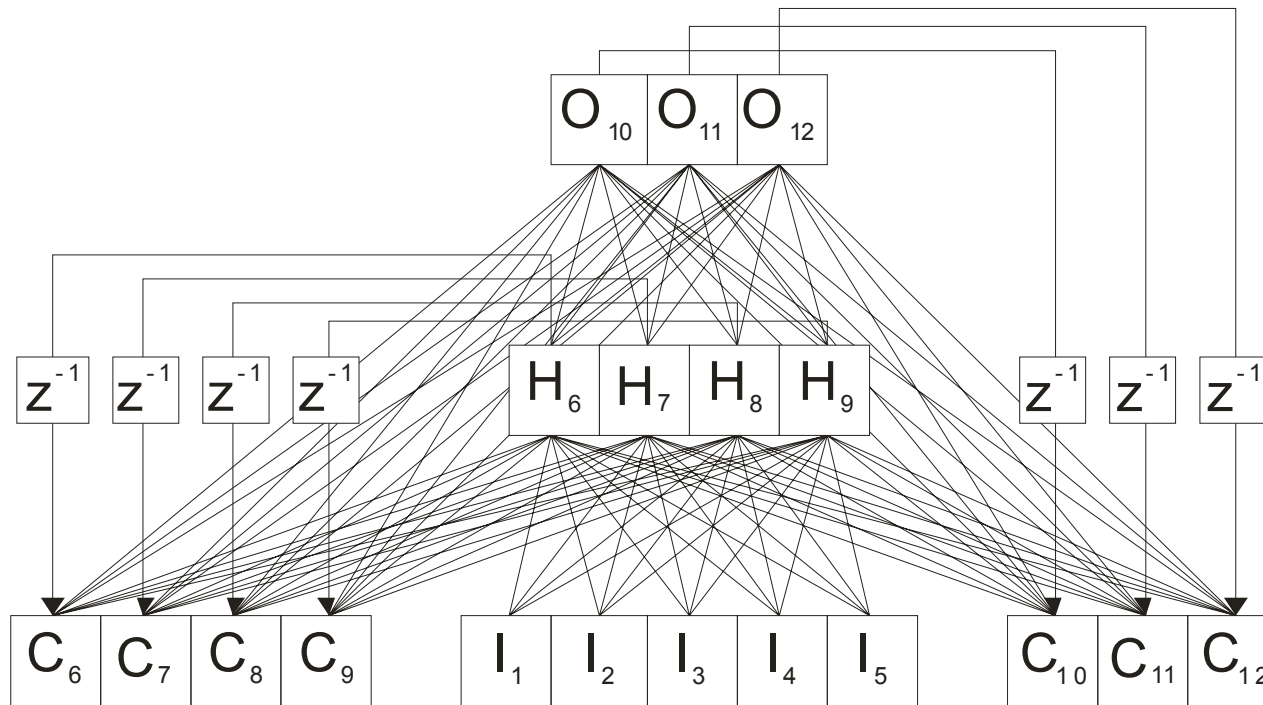
- skrytá vrstva aj výstupná vrstva tvoria stav pre rekurentnú neurónovú sieť

Bengio

Architektúra Williamsa a Zipser

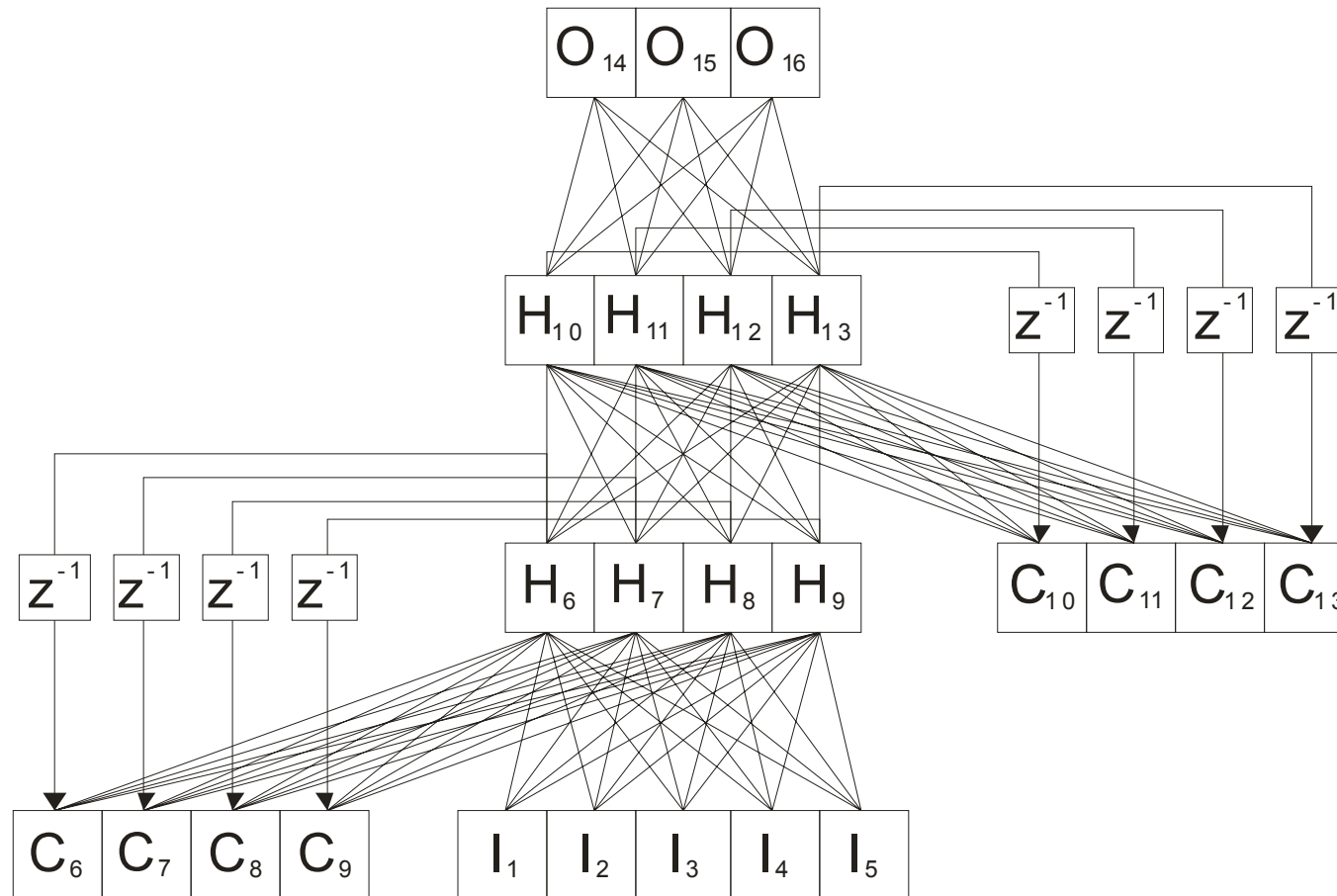
- kompletne poprepájané, aj výstupné neuróny

Williams a Zipser

Architektúra 5-4N-4N-3L

- rozšírenie Elmanovej siete o druhú skrytú/kontextovú vrstvu
- praktické aplikácie, trenovanie rozšíreným Kalmanovým filtrom,

5-4N-4N-3L

Trénovacie algoritmy

Spätné šírenie chyby (Backpropagation, ako napr. Elman)

- kontextová vrstva spolu so vstupnou tvoria rozšírený vstup
- jednoduchý a priamočiary prístup – spätné šírenie chýb
- chybový signál sa nešíri cez rekurentné váhy
- nevhodné pre niektoré (väčšinu) úlohy

Spätné šírenie chyby v čase

- Backpropagation through time (BPTT)
- Werbos

Rekurentné učenie v reálnom čase

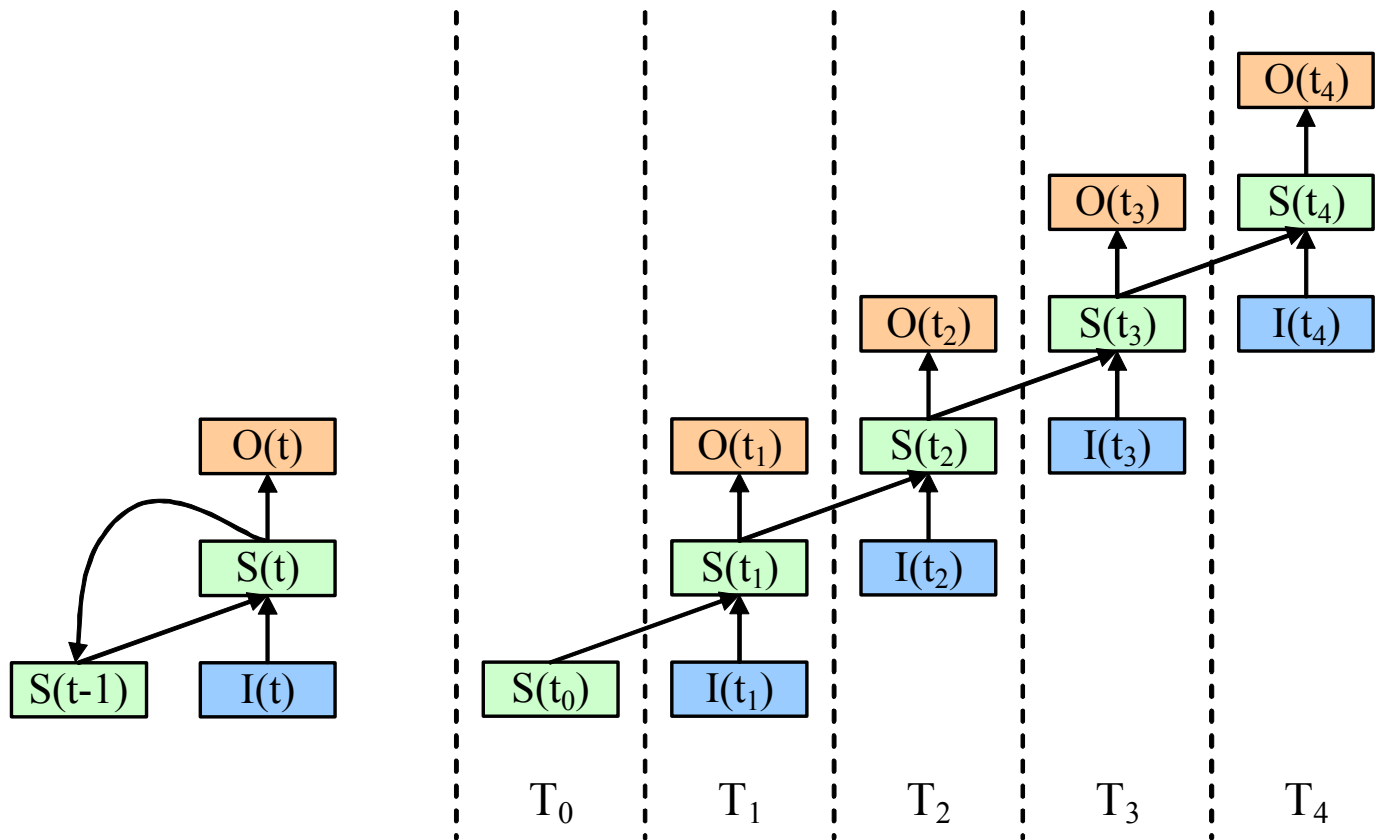
- Real time recurrent learning (RTRL)
- Williams and Zipser

Prístupy založené na Kalmanovej filtrácii

- Puskorius, Feldkamp, Prokhorov

Spätné šírenie chyby v čase – rozvinutie siete

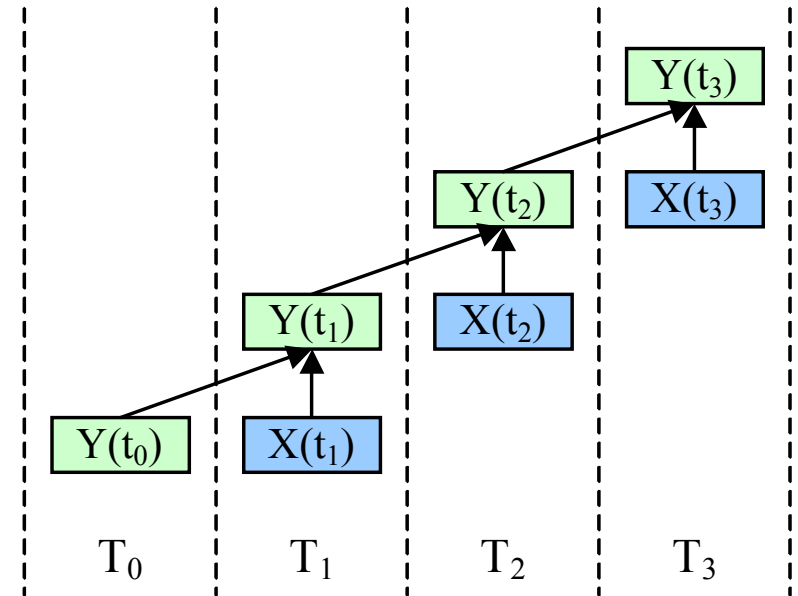
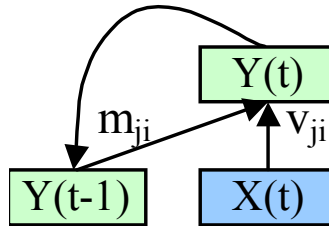
- rekurentná sieť môže byť rozvinutá v čase
- trénovanie rozvinutej siete algoritmom spätného šírenia chyby

Spätne šírenie chyby v čase – vzťahy

$$\tilde{y}_j(t) = \sum_{i=1}^I v_{ji} x_i(t) + \sum_{i=1}^J m_{ji} y_i(t-1)$$

$$y_j(t) = f(\tilde{y}_j(t))$$

$$\delta_k(t) = f'(\tilde{y}_k(t)) \left[(d_k(t) - y_k(t)) + \sum_{l=1}^J m_{lk} \delta_l(t+1) \right]$$

$$\Delta m_{ji}(t) = \alpha \delta_j y_i(t-1)$$

Spätne šírenie chyby v čase – postup

- možnosť rozvíjať sieť pre každý vstup - vstupy konečnej a „krátkej“ dĺžky
- rozvíjať sieť pre každý vstup až do času 0 a spätne šíriť chybový signál z výstupnej vrstvy
- rozvíjať sieť pre každý vstup až do času $t-H$ a spätne šíriť chybový signál z výstupnej vrstvy (Truncated Backpropagation Through Time)
- potreba určiť veľkosť okna spätného šírenia, typicky 10 až 30,40
- problém chyby miznúceho gradientu (Vanishing gradient problem)
 - gradientová informácia šírená v čase sa stráca
(alebo naopak rastie do veľkých hodnôt)
 - problematické tréningovanie dlhých časových závislostí
 - nemá zmysel šíriť chybový signál príliš hlboko do minulosti
- hybridné prístupy spolu s rekurentným učením v reálnom čase (Williams a Zipser)

Rekurentné učenie v reálnom čase (RTRL)

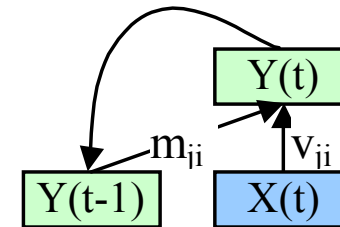
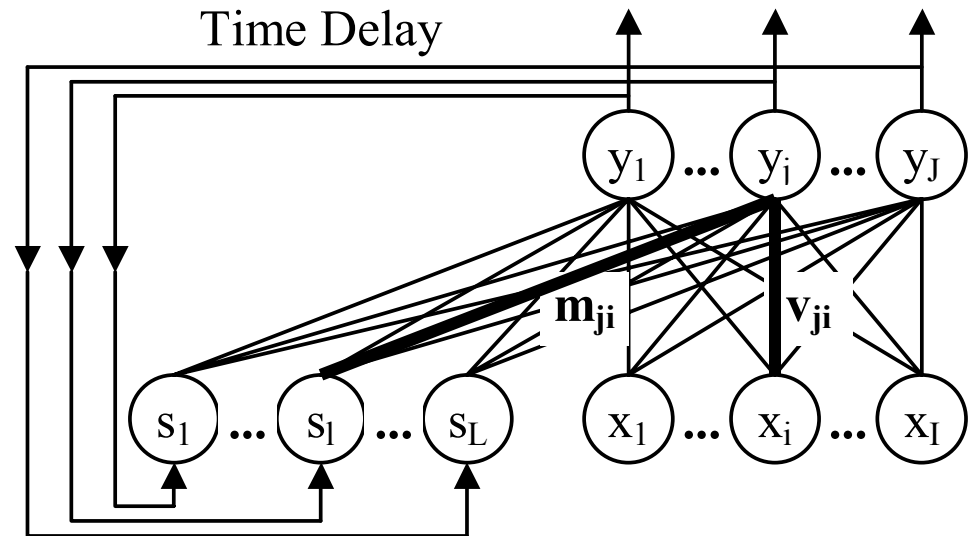
- výpočet gradientu on-line, v reálnom čase
- nie je potrebné určovať hĺbku časového okna
- výpočtová náročnosť (v porovnaní s BPTT)

$$y_j(t) = f(\tilde{y}_j(t))$$

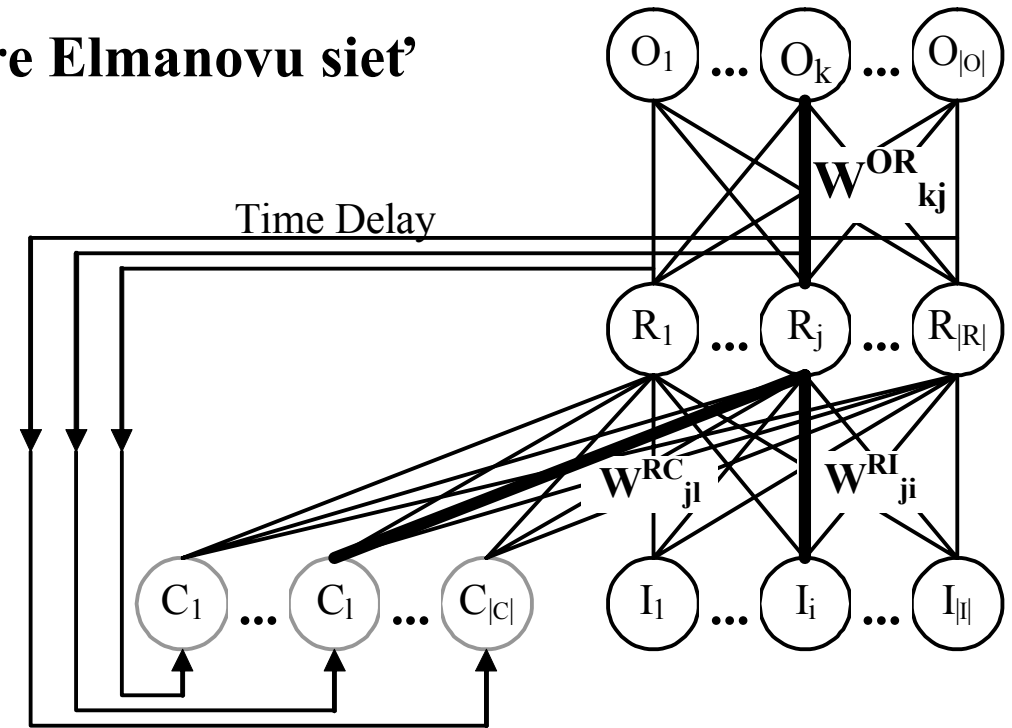
$$\tilde{y}_j(t) = \sum_{i=1}^I v_{ji} x_i(t) + \sum_{i=1}^J m_{ji} y_i(t-1)$$

$$\Delta m_{ji}(t) = \alpha \sum_{k=1}^J (d_k(t) - y_k(t)) \frac{\partial y_k(t-1)}{\partial m_{ji}}$$

$$\frac{\partial y_k(t)}{\partial m_{ji}} = f'(\tilde{y}_k) \left[\sum_{l=1}^J m_{kl} \frac{\partial y_l(t-1)}{\partial m_{ji}} + \delta_{kj}^{kron} y_i(t-1) \right]$$

Rekurentné učenie v reálnom čase pre Elmanovu sieť

$$\Delta W_{ji}^{RI} =$$

$$= \alpha \sum_k^{|O|} \left[(D_k^{(t)} - O_k^{(t)}) f'(\tilde{O}_k^{(t)}) \sum_{h=1}^{|R|} W_{kh}^{RC} \frac{\partial R_h^{(t)}}{\partial W_{ji}^{RI}} \right]$$

$$\frac{\partial R_h^{(t)}}{\partial W_{ji}^{RI}} = f'(\tilde{R}_i^{(t)}) \left[I_i^{(t)} \delta_{hj}^{kron} + \sum_{l=1}^{|R|} W_{hl}^{RC} \frac{\partial R_l^{(t-1)}}{\partial W_{ji}^{RI}} \right]$$

Kalmanov filter (KF)

Popis systému pomocou lineárnych rovníc:

$$x_k = Ax_{k-1} + Bu_k + w_{k-1} \quad p(w) \approx N(0, Q)$$

$$z_k = Hx_k + v_k \quad p(v) \approx N(0, R)$$

Kalmanov filter:

$$\bar{x}_k = A\bar{x}_{k-1} + Bu_k$$

$$P_k^- = AP_{k-1}A^T + Q$$

$$K_k = P_k^- H^T (HP_k^- H^T + R)^{-1}$$

$$\bar{x}_k = \bar{x}_k^- + K_k (z_k - H\bar{x}_k^-)$$

$$P_k = (I - K_k H)P_k^-$$

Rozšírený Kalmanov filter (Extended Kalman Filter - EKF)

Nerónová sieť ako systém pre KF:

$$\begin{aligned}w_k &= Iw_{k-1} & p(w) &\approx N(0, Q) \\o_k &= h(x_k, v_k) & p(v) &\approx N(0, R)\end{aligned}$$

Určenie Jakobiánu – matice parciálnych derivácií
- možnosť použiť BPTT alebo RTRL

$$H_{[i,j]} = \frac{\partial h_{[i]}}{\partial x_{[j]}}(\bar{x}_k, 0)$$

Stavová reprezentácia v rekurentných neurónových siet'ach

- postupnosť generovaná jednoduchou regulárnou gramatikou
príklad postupnosti: bsscsabcsssssabsssscscssas....

Gramatika:

$G = (A, \{A,B,C\}, \{a,b,c,s\}, P)$

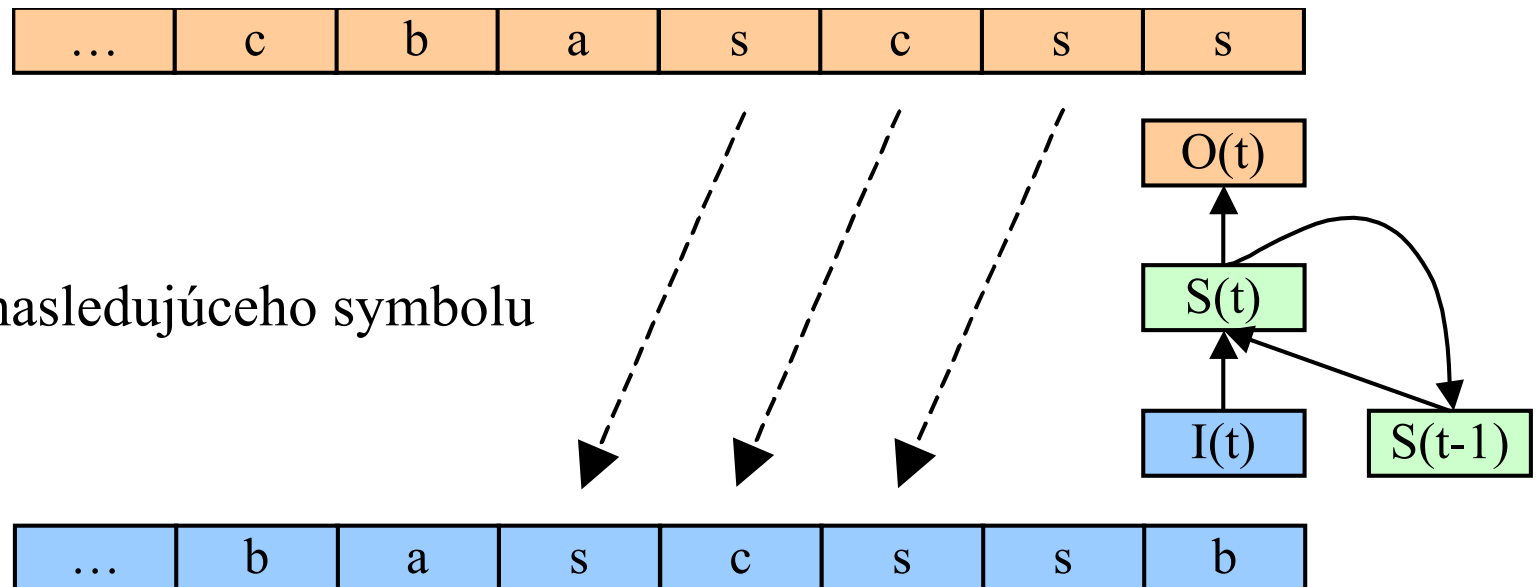
P:

$A \rightarrow sA \mid bB$

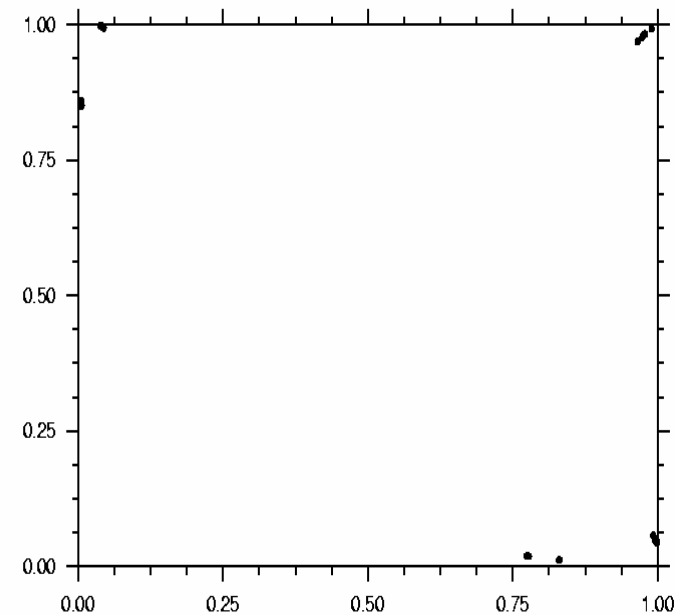
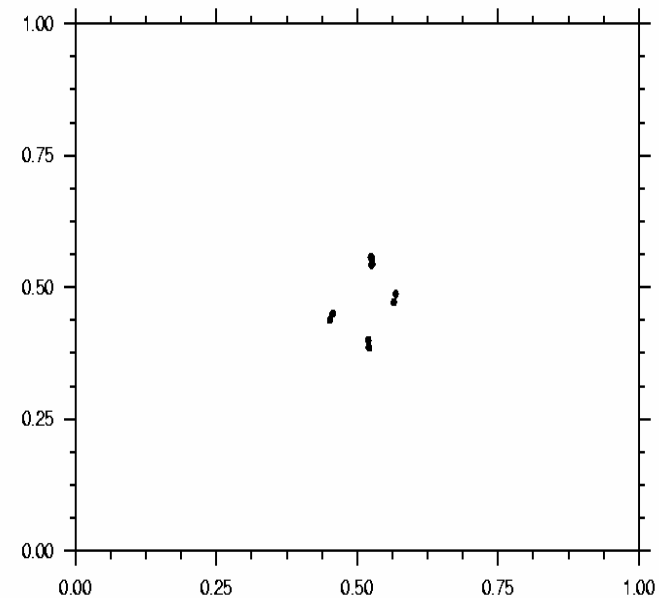
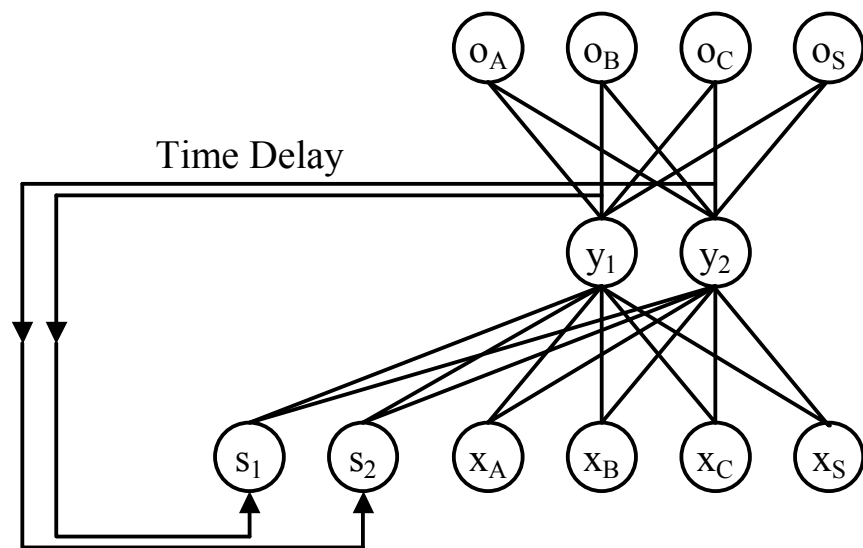
$B \rightarrow sB \mid cC$

$C \rightarrow sC \mid aA$

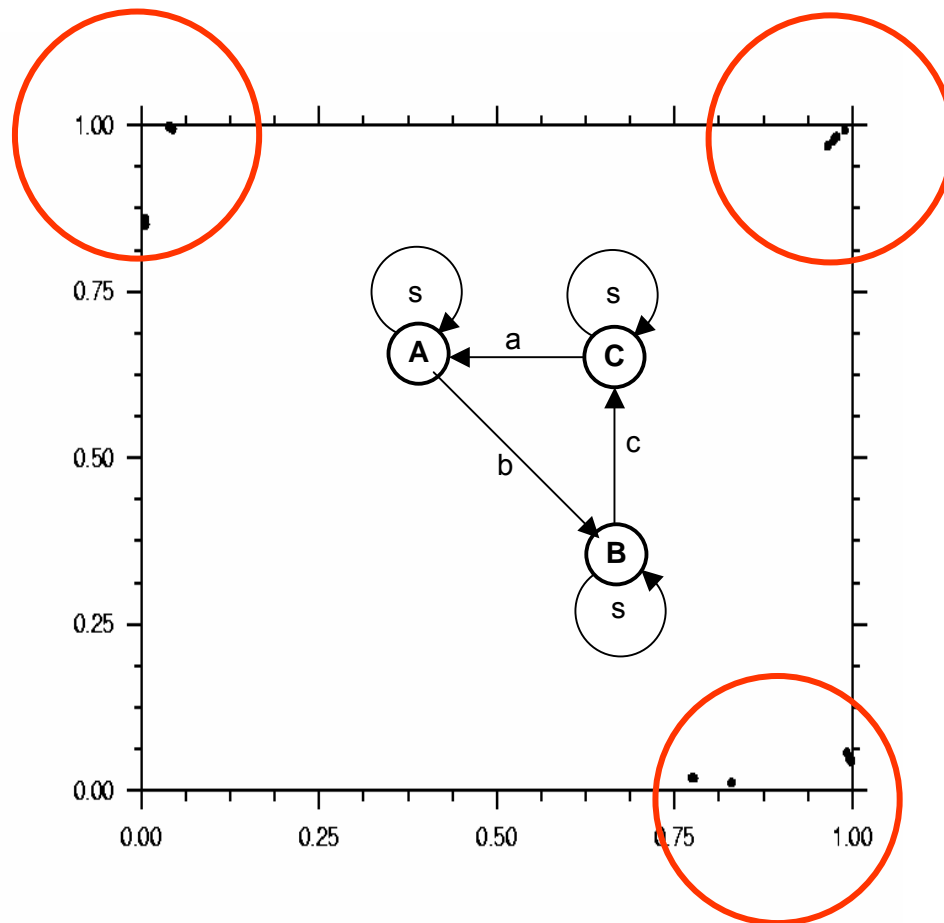
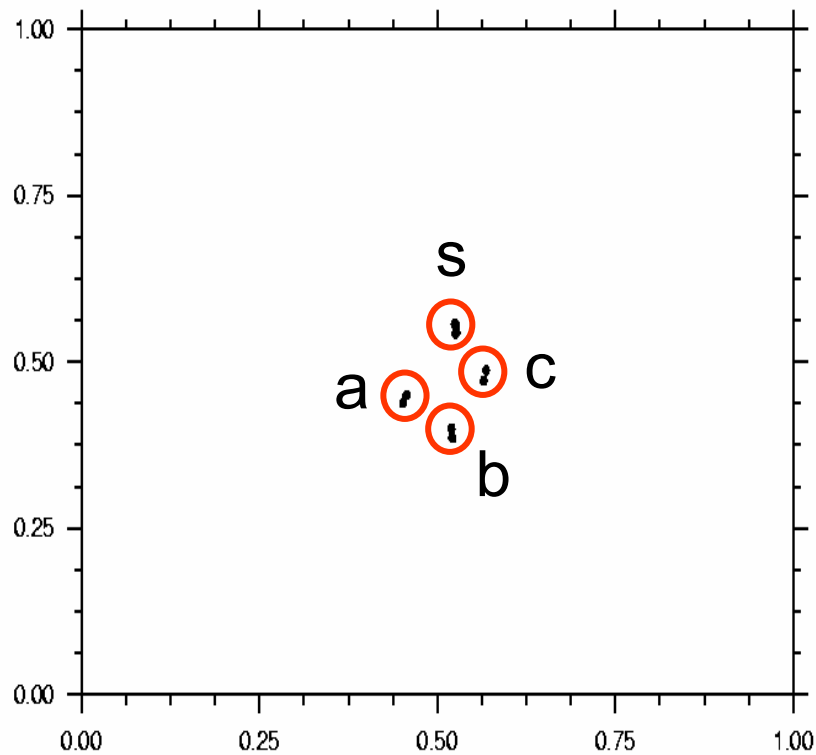
- úloha: predikcia nasledujúceho symbolu

Elmanova sieť - úloha predikcie č. 2

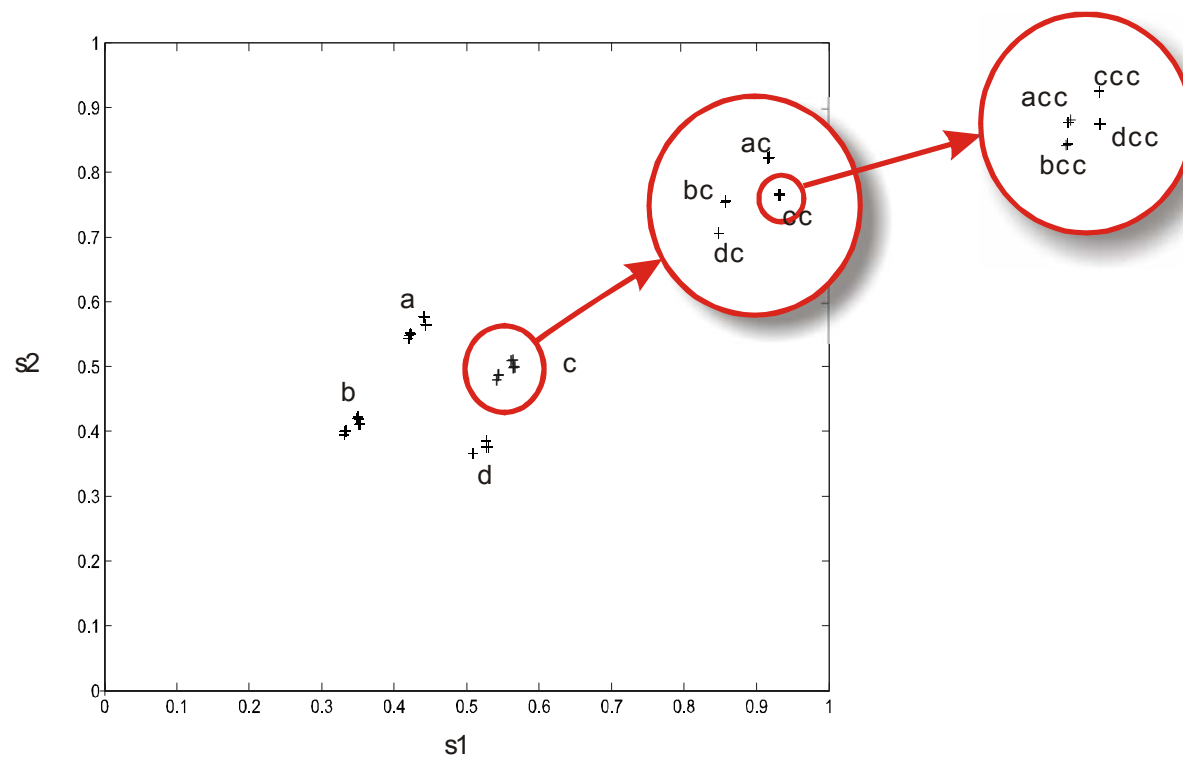

Elmanova sieť - úloha predikcie č. 2 - detail stavovej reprezentácie

Dynamika náhodne inicializovanej rekurentnej neurónovej siete

- stavový priestor siete vykazuje aj pred natrénovaním vysoký stupeň organizácie
- zhluky zodpovedajúce histórií symbolov prezentovaných sieti
- architekturný bias (Markovovský architekturný bias)
- fraktálová štruktúra stavového priestoru

Iteračné funkčné systémy

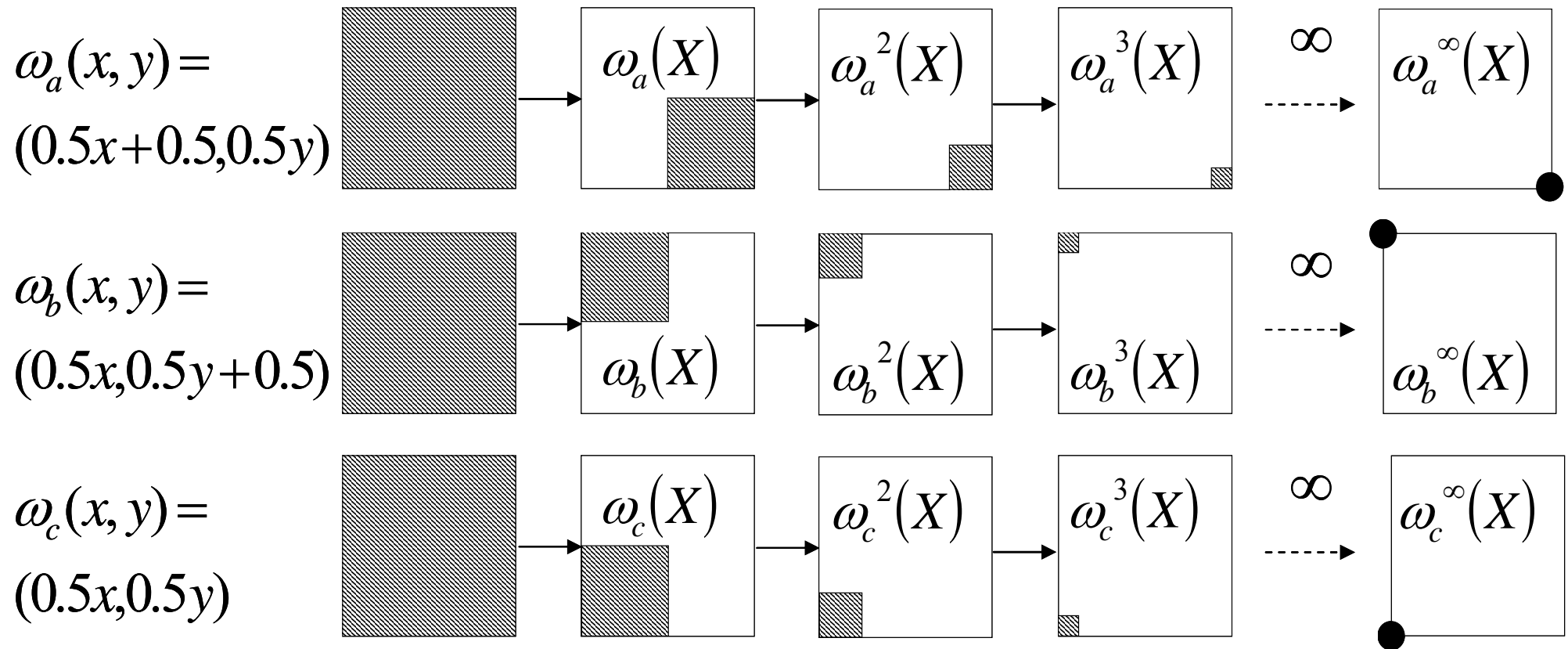
IFS – množina transformácií definovaných nad priestorom

$$\Omega = \{\omega_i \mid \omega_i : X \rightarrow X, i \leq n\}$$

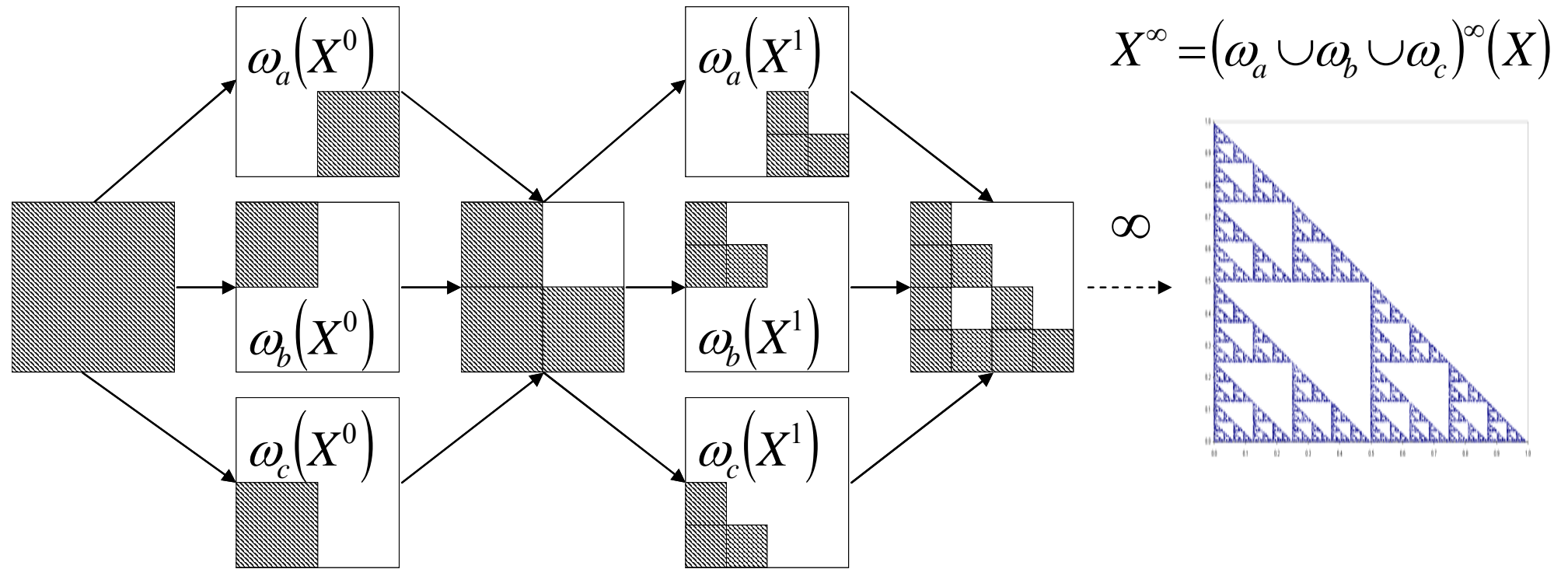
$$\omega_1(x, y) = (0.5x + 0.5, 0.5y)$$

$$\omega_2(x, y) = (0.5x, 0.5y + 0.5)$$

$$\omega_3(x, y) = (0.5x, 0.5y)$$

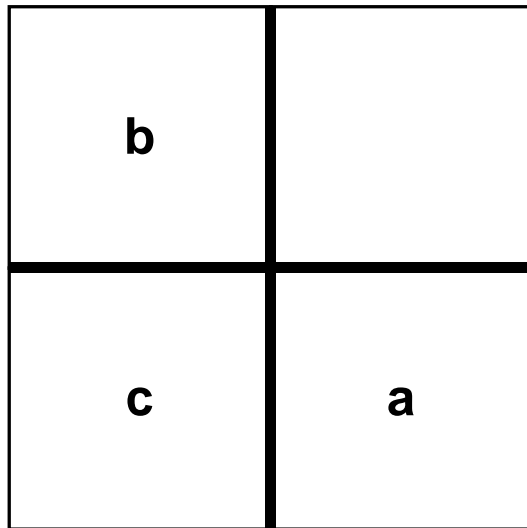

Iteračný funkčný systém atraktor zjednotenia transformácií

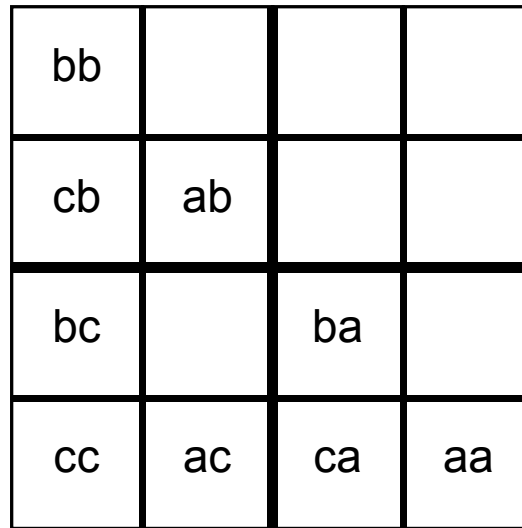

$$X^0 = X \quad X^1 = (\omega_a \cup \omega_b \cup \omega_c)(X^0) \quad X^2 = (\omega_a \cup \omega_b \cup \omega_c)^2(X^1)$$

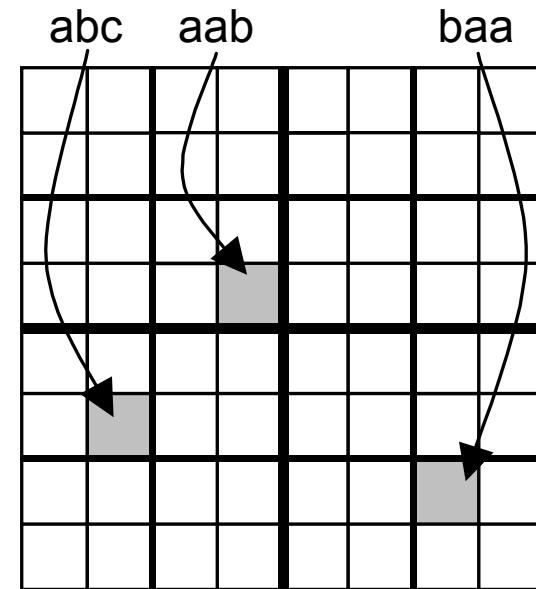
Iteračné funkčné systémy – adresa

(a)

(b)

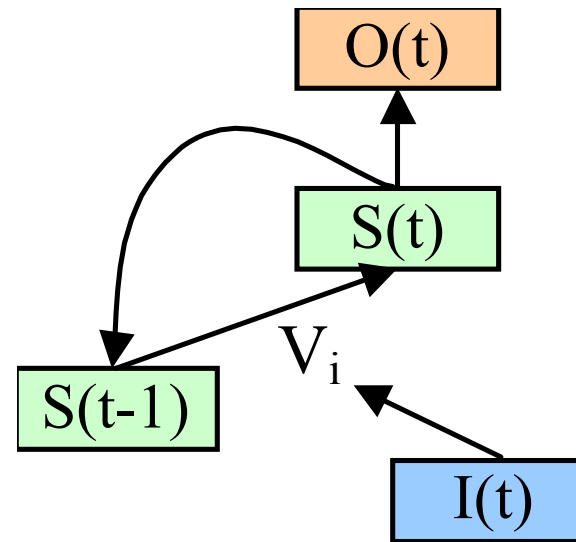
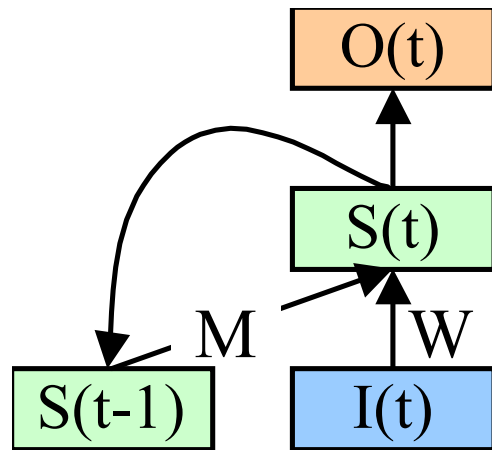

(c)

Vzťah rekurentných sietí a iteračných funkčných systémov

RNN: $S^{(t+1)} = f(M \cdot S^{(t)} + W \cdot I^{(t)})$

IFS: $S^{(t+1)} = f(V_i \cdot S^{(t)})$

IFS dynamika v rekurentných neurónových siet'ach

First 6 symbols of Laser sequence:
b c c c c a

Starting point is (0.5,0.5).

$$\bar{x}_0 = (0.5, 0.5)$$

$$\bar{x}_1 = \omega_b(\bar{x}_0) = (0.25, 0.75)$$

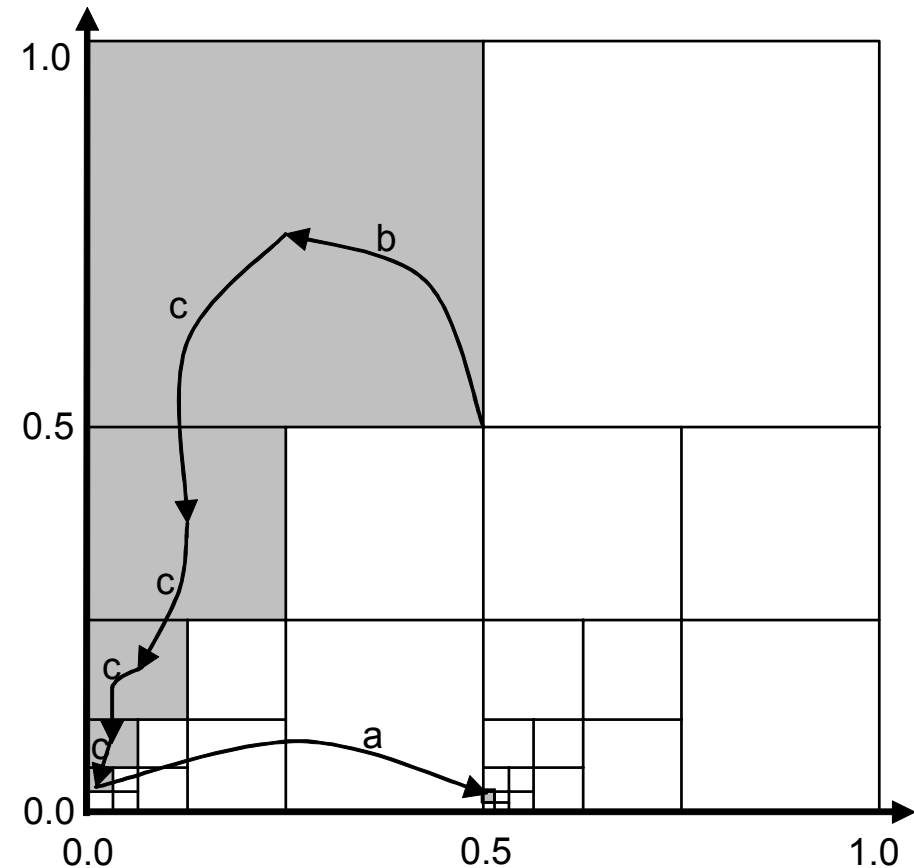
$$\bar{x}_2 = \omega_c(\bar{x}_1) = (0.125, 0.375)$$

$$\bar{x}_3 = \omega_c(\bar{x}_2) = (0.0625, 0.1875)$$

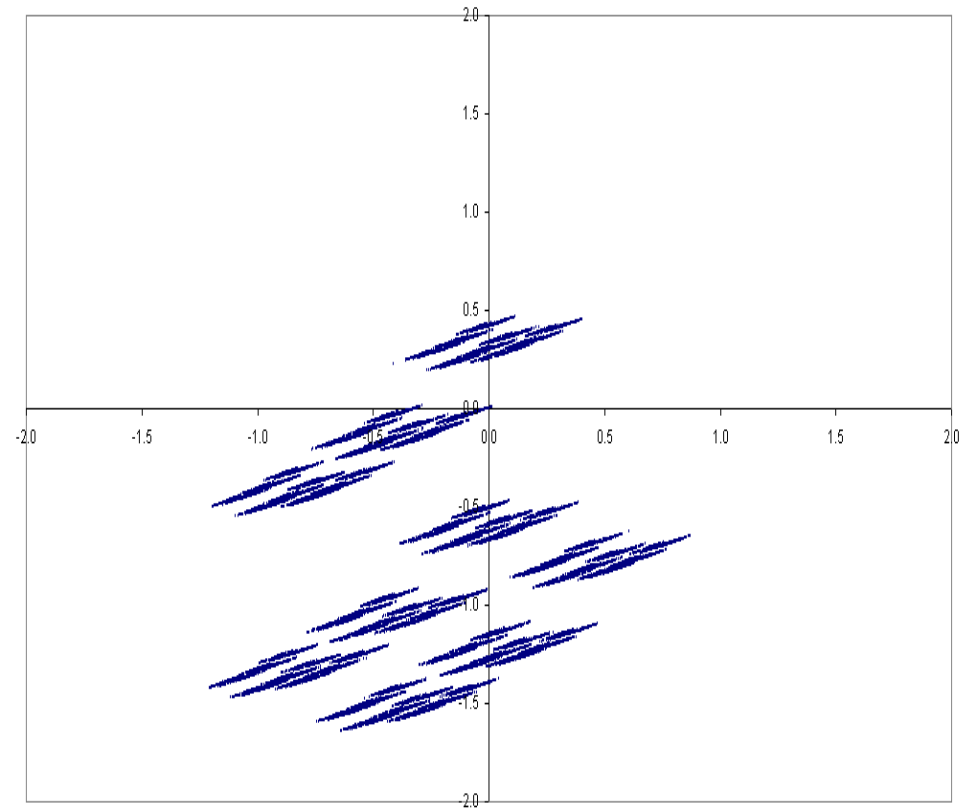
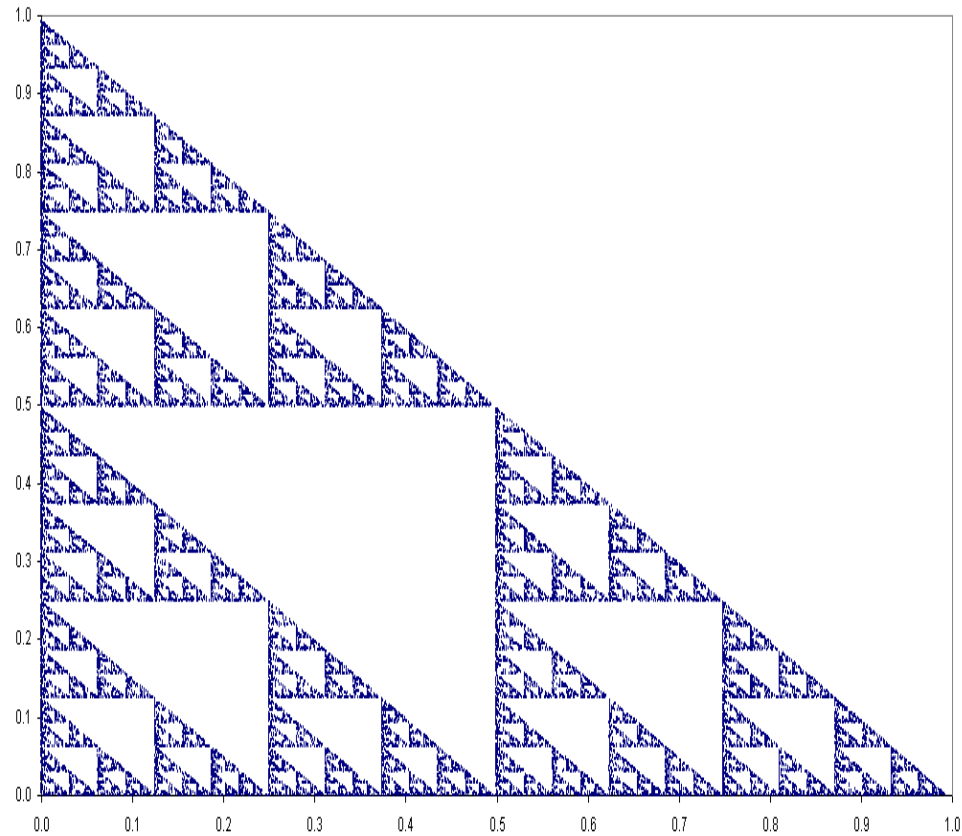
$$\bar{x}_4 = \omega_c(\bar{x}_3) = (0.03125, 0.09375)$$

$$\bar{x}_5 = \omega_c(\bar{x}_4) = (0.015625, 0.046875)$$

$$\bar{x}_6 = \omega_a(\bar{x}_5) = (0.5078125, 0.0234375)$$

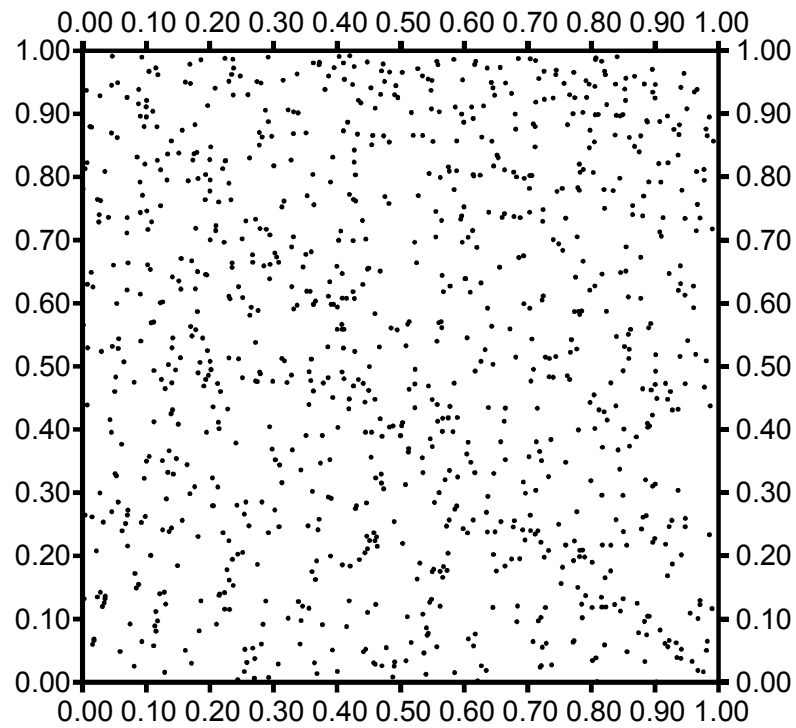

Atraktor náhodne inicializovanej rekurentnej neurónovej siete

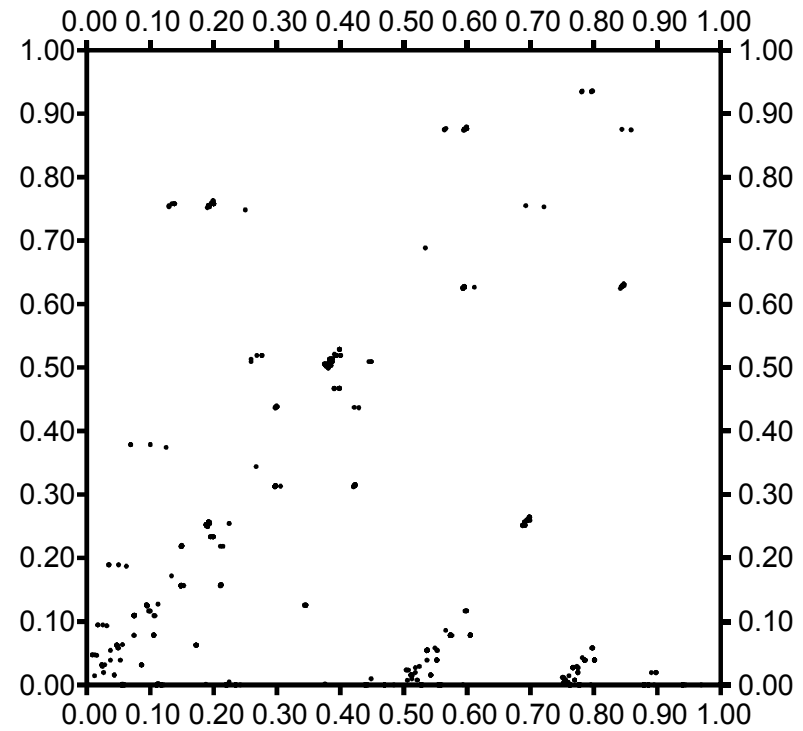

Stavový priestor (IFS modelu RNS) po prezentácii postipnosti LASER

Random Sequence

Laser Sequence

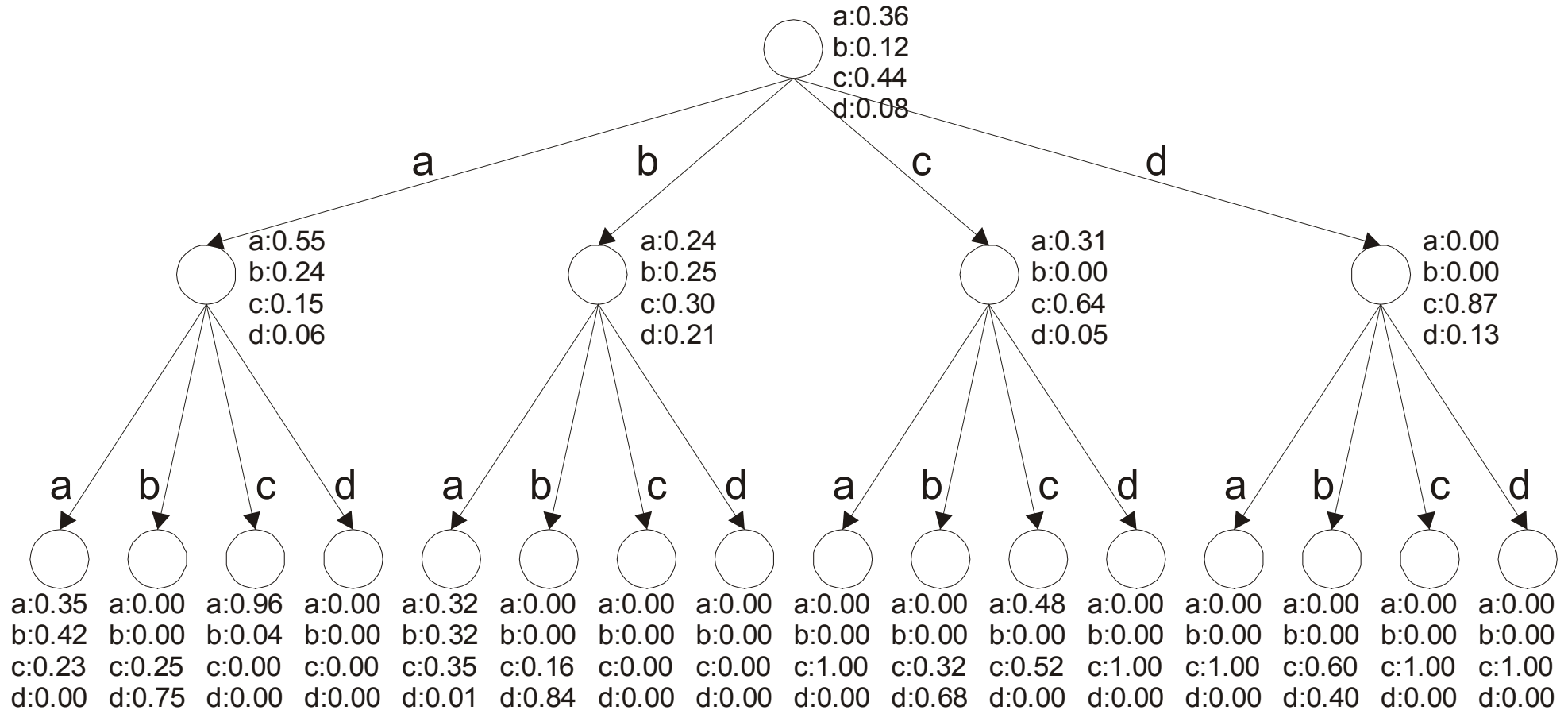
Vlastnosti náhodne inicializovaných sietí (Markovovský architekturný bias)

- stav siete je v najväčšej miere určený posledným prezentovaným vstupom
- miera vplyvu vstupu zaniká s časom jeho prezentovania siete

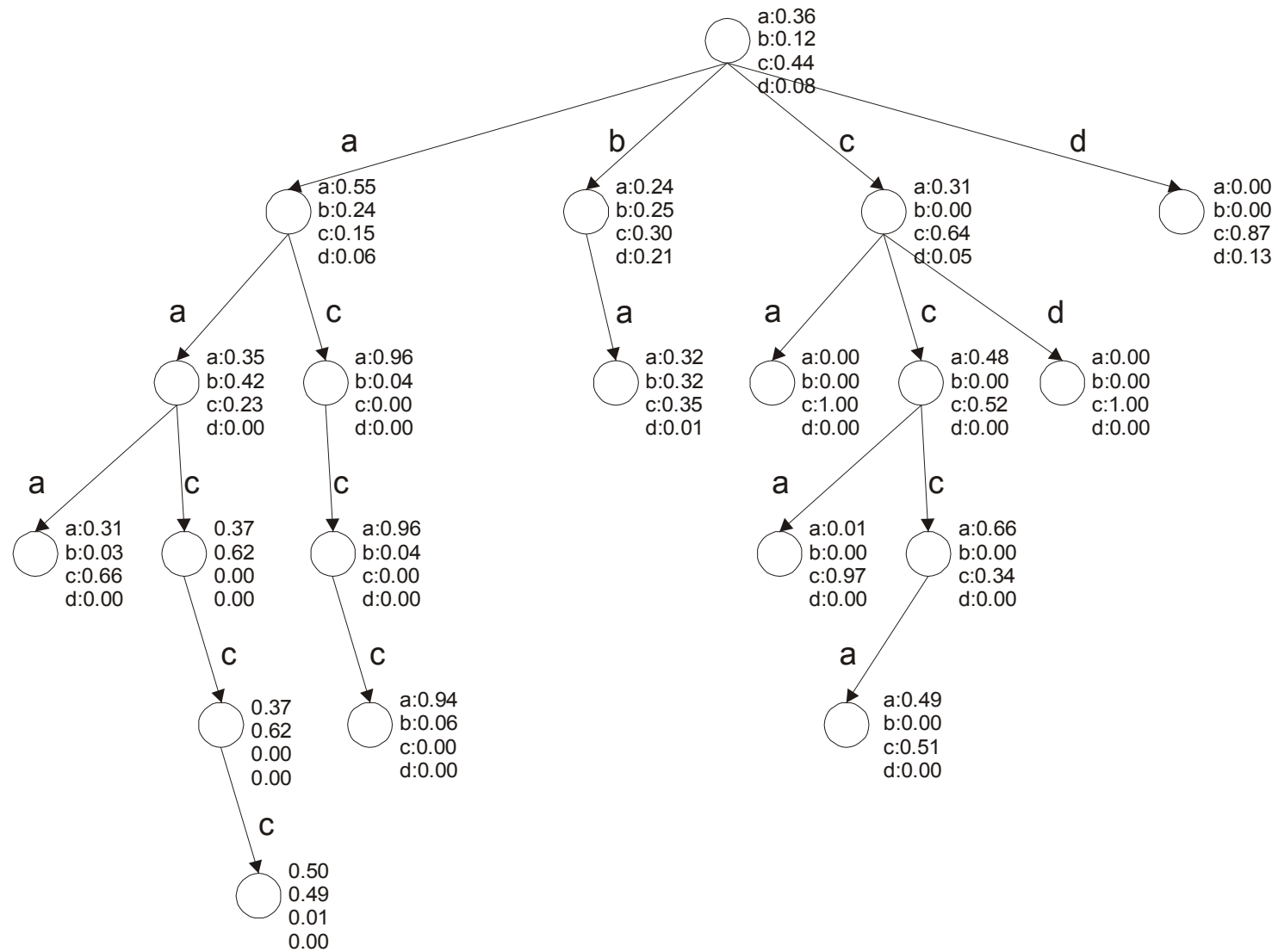
- ak sú siete prezentované dve časové postupnosti, čím dlhší ich spoločný suffix, tým bližšie sa v stavovom priestore nachádzajú body zodpovedajúce postupnostiam

Markovovského predpoklad: $P(x_{t+1} | x_1 \dots x_t) = P(x_{t+1} | x_{t-m+1} \dots x_t)$

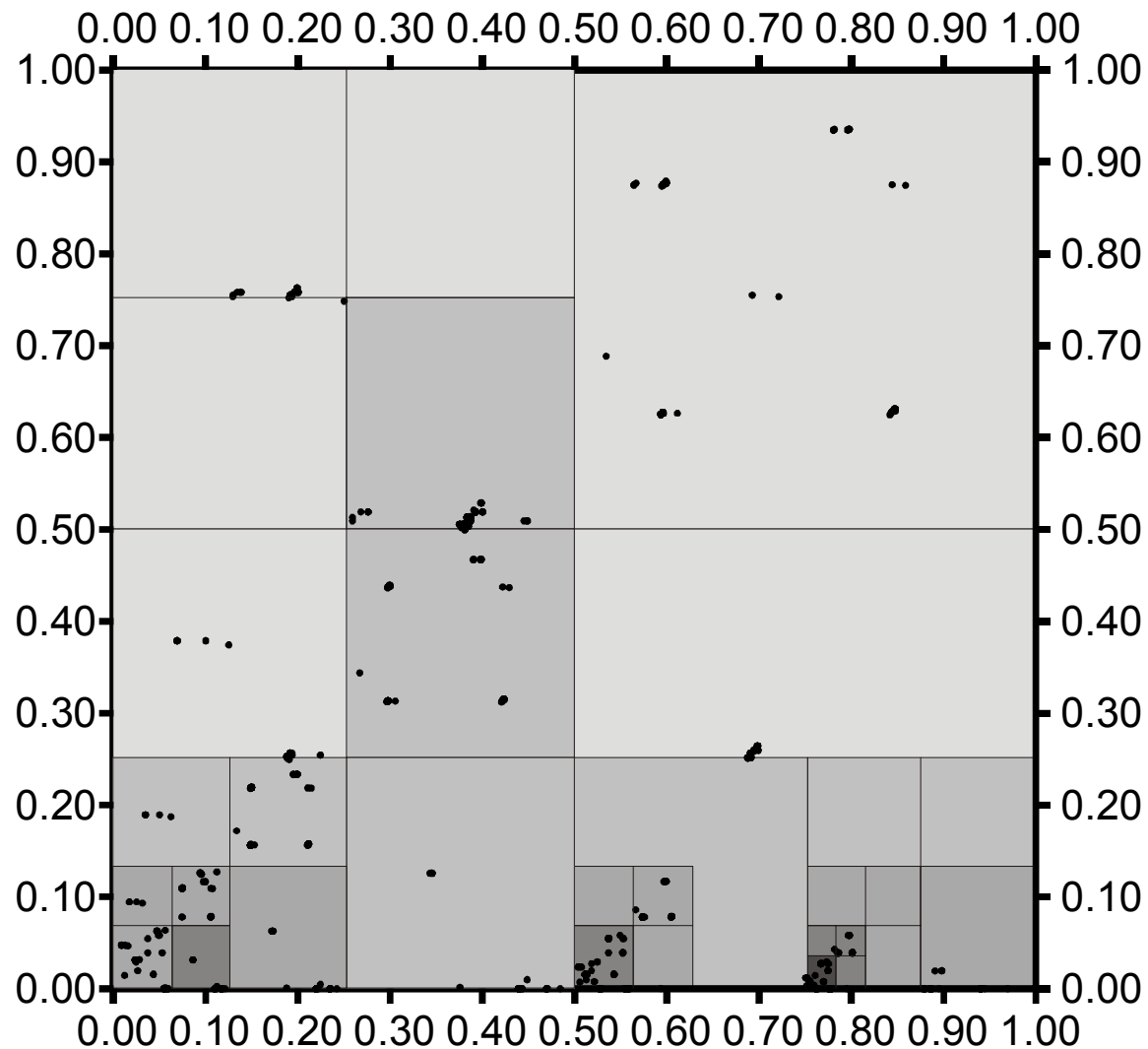
Markovov model s pevnou dĺžkou pamäte

Markovov model s premenlivou dĺžkou pamäte

Stavový priestor (IFS modelu RNS) po prezentácii postipnosti LASER

Spracovanie bezkontextového jazyka

- potreba mechanizmu počítania
- rekurentná sieť môže byť natrénovaná na spracovanie jednoduchého bezkontextového alebo kontextového jazyka

Stavová reprezentácia v rekurentných neurónových siet'ach

- postupnosť generovaná jednoduchou bezkontextovou gramatikou
jazyk $a^n b^n$

príklad reťazcov : ab,aabb,aaabbb,aaaabbbb,...

Gramatika:

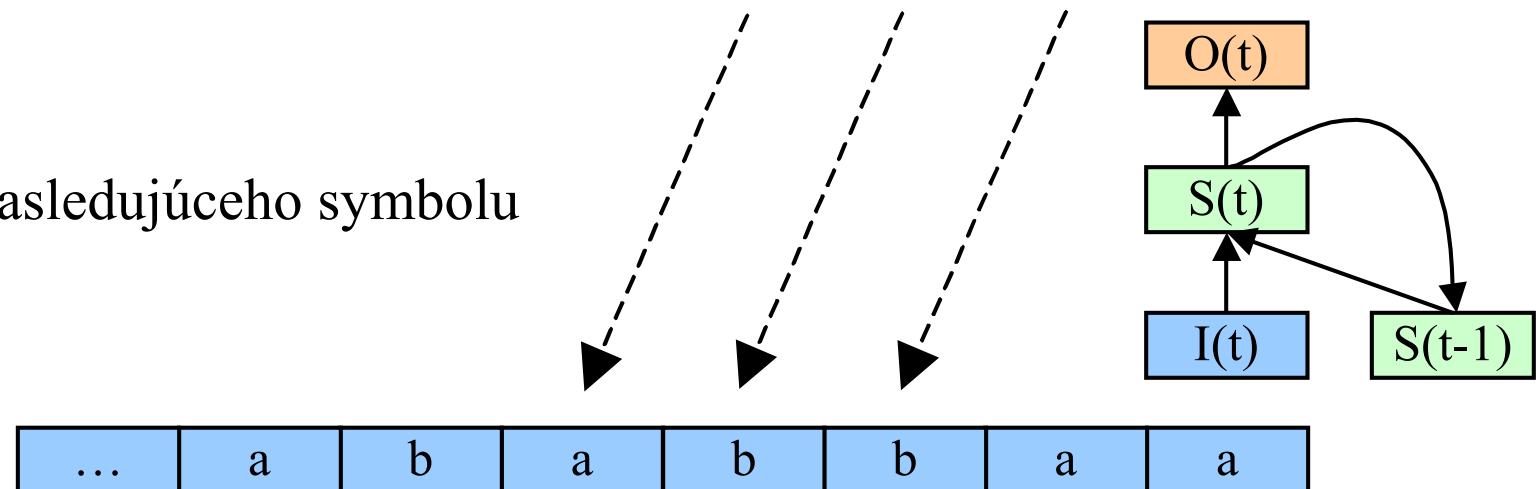
$G = (S, \{S\}, \{a,b\}, P)$

P:

$A \rightarrow aSb \mid ab$

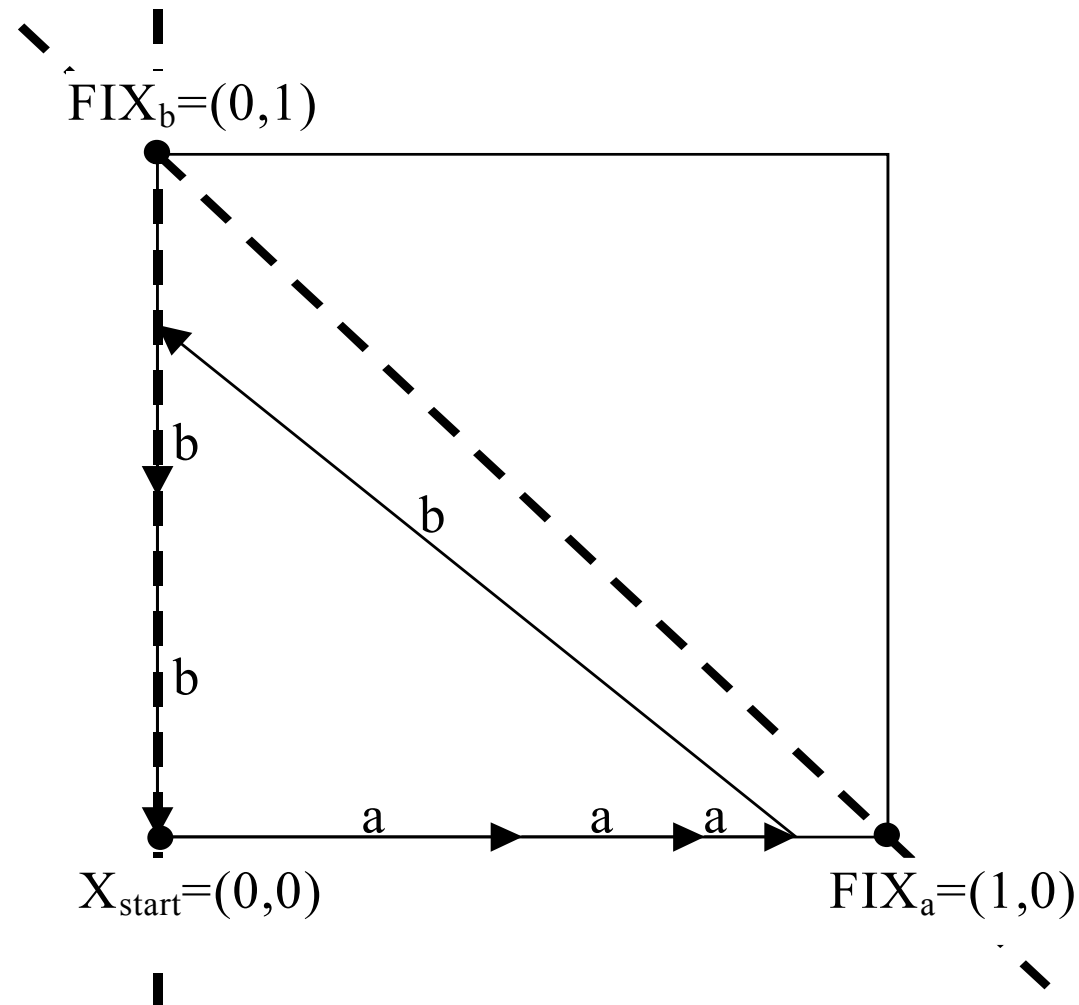

- úloha: predikcia nasledujúceho symbolu

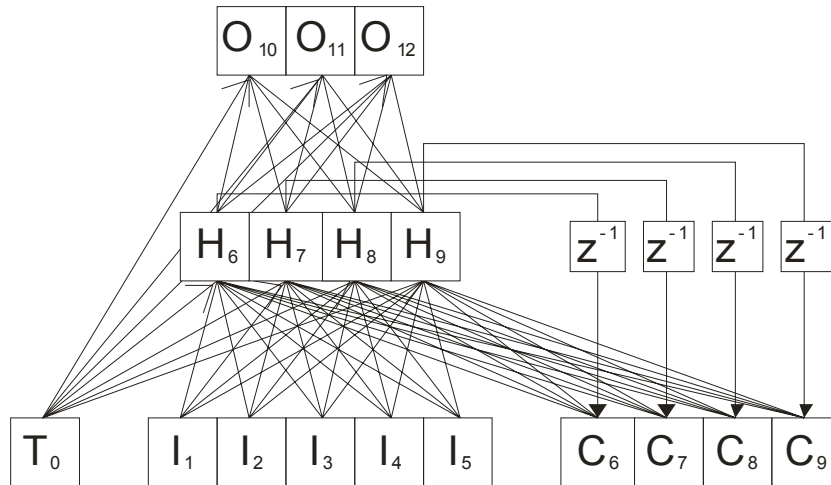
Zjednodušená reprezentácia stavového priestoru siete

$$\omega_a(x_1, x_2) = f(0.5x_1 + 0.5, 0) \quad \omega_b(x_1, x_2) = f(0, 2x_1 + 2x_2 - 1.0)$$

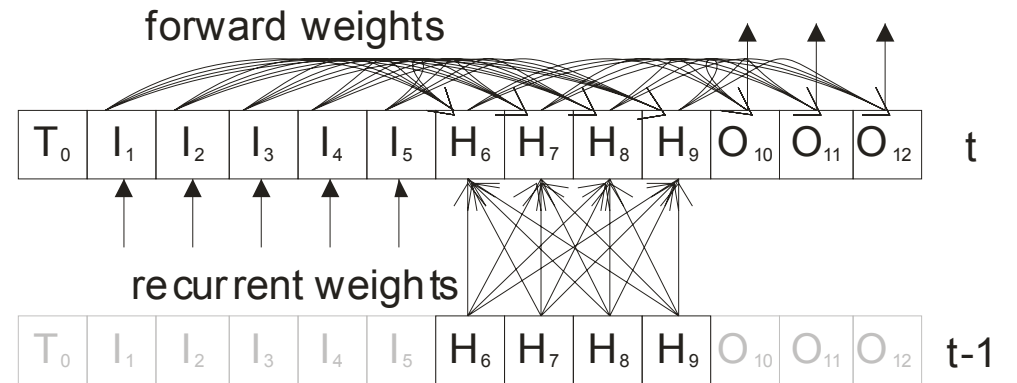

Elman's SRN – Werbos Representation

a) Elman's SRN - Layered Structure

b) Elman's SRN - Werbos Representation

Elman's SRN – Werbos Representation

c) Weight Connections

Index	Source	Dest.	Delay	Value
WI	SRC	DST	TD	W
0	0	6	0	
1	1	6	0	
2	2	6	0	
3	3	6	0	
4	4	6	0	
5	5	6	0	
6	6	6	1	
7	7	6	1	
8	8	6	1	
9	9	6	1	
10	0	7	0	
11	1	7	0	
12	2	7	0	
13	3	7	0	
14	4	7	0	
15	5	7	0	
16	6	7	1	
17	7	7	1	
18	8	7	1	
19	9	7	1	

Index	Source	Dest.	Delay	Value
WI	SRC	DST	TD	W
20	0	8	0	
21	1	8	0	
22	2	8	0	
23	3	8	0	
24	4	8	0	
25	5	8	0	
26	6	8	1	
27	7	8	1	
28	8	8	1	
29	9	8	1	
30	0	9	0	
31	1	9	0	
32	2	9	0	
33	3	9	0	
34	4	9	0	
35	5	9	0	
36	6	9	1	
37	7	9	1	
38	8	9	1	
39	9	9	1	

Index	Source	Dest.	Delay	Value
WI	SRC	DST	TD	W
40	0	10	0	
41	6	10	0	
42	7	10	0	
43	8	10	0	
44	9	10	0	
45	0	11	0	
46	6	11	0	
47	7	11	0	
48	8	11	0	
49	9	11	0	
50	0	12	0	
51	6	12	0	
52	7	12	0	
53	8	12	0	
54	9	12	0	

d) Units

Index	First W.	Last W.	Type	Act. F.
UI	FW	LW	UT	AF
0			T	
1			I	
2			I	
3			I	
4			I	
5			I	
6	0	9	H	SGM
7	10	19	H	SGM
8	20	29	H	SGM
9	30	39	H	SGM
10	40	44	O	LIN
11	45	49	O	LIN
12	50	54	O	LIN

Algorithmic description

NW	- number of weight connections
wSource[0..NW-1]	- source node indices
wDest[0..NW-1]	- destination node indices
wDelay[0..NW-1]	- connection time delays
wValue[0..NW-1]	- weight connection strengths
NU	- number of units (special threshold unit and input units also count)
uFirstWeight[0..NU-1]	- indices of the first weight connection associated with the unit
uLastWeight[0..NU-1]	- indices of the last weight connection associated with the unit
uType[0..NU-1]	- unit types (THRESHOLD, INPUT, HIDDEN, OUTPUT)
NSTEPS	- number of time steps
ACT[0..NU-1,0..NSTEPS-1]	- all unit activities in all time steps
ACTD[0..NU-1,0..NSTEPS-1]	- activation function derivatives for all units in all time steps
Sgm(iact)	- activation function, input is iact – internal unit's activity
SgmDer(iact)	- derivative of the activation function
Input(ui,ts)	- returns network inputs corresponding to the input unit ui in time step ts
Output(ui,act,ts)	- set network output to the calc. activity act of the output unit ui in time step ts
Target(ui,ts)	- returns desired output unit ui activity in time step ts
ts	-actual time step

Forward pass

```
for ui=0 to NU-1 do
begin
  if uType[ui] = TRASHOLD then ACT[ui,ts] := 1.0;
  else if uType[ui] = INPUT then ACT[ui,ts] := Input(ui,ts);
  else
  begin
    iact := 0.0;
    for wi := uFirstWeight[ui] to uLastWeight[ui] do
      iact := iact + wValue[wi]*ACT[wSource[wi],ts-wDelay[wi]];
    ACT[ui,ts] := Sgm(iact);
    ACTD[ui,ts] := SgmDer(iact);
  end;
  if uType = OUTPUT then Output(ui,ACT[ui,ts],ts);
end;
```

Backpropagation algorithm

DE_DNA[0..NU-1] - backpropagated error signal
DLT_W[0..NW-1] - calculated weight changes
beta - momentum

```
for ui=NU-1 downto 0 do DE_DNA[ui] := 0.0;
```

```
for ui=NU-1 downto 0 do
```

```
begin
```

```
  if uType[ui] = INPUT then break;
```

```
  if uType[ui] = OUTPUT then DE_DNA[ui]:=DE_DNA[ui] + (Target(ui,ts)-ACT[ui,ts]);
```

```
  DE_DNA[ui] := DE_DNA[ui]*ACTD[ui,ts];
```

```
  for wi := uLastWeight[ui] downto uFirstWeight[ui] do
```

```
    if uType[wSource[wi]] <> INPUT AND wDelay[wi] = 0 then
```

```
      DE_DNA[wSource[wi]]:=DE_DNA[wSource[wi]] + wValue[wi]*DE_DNA[ui];
```

```
    end;
```

```
end;
```

```
for wi:=0 to NW-1 do
```

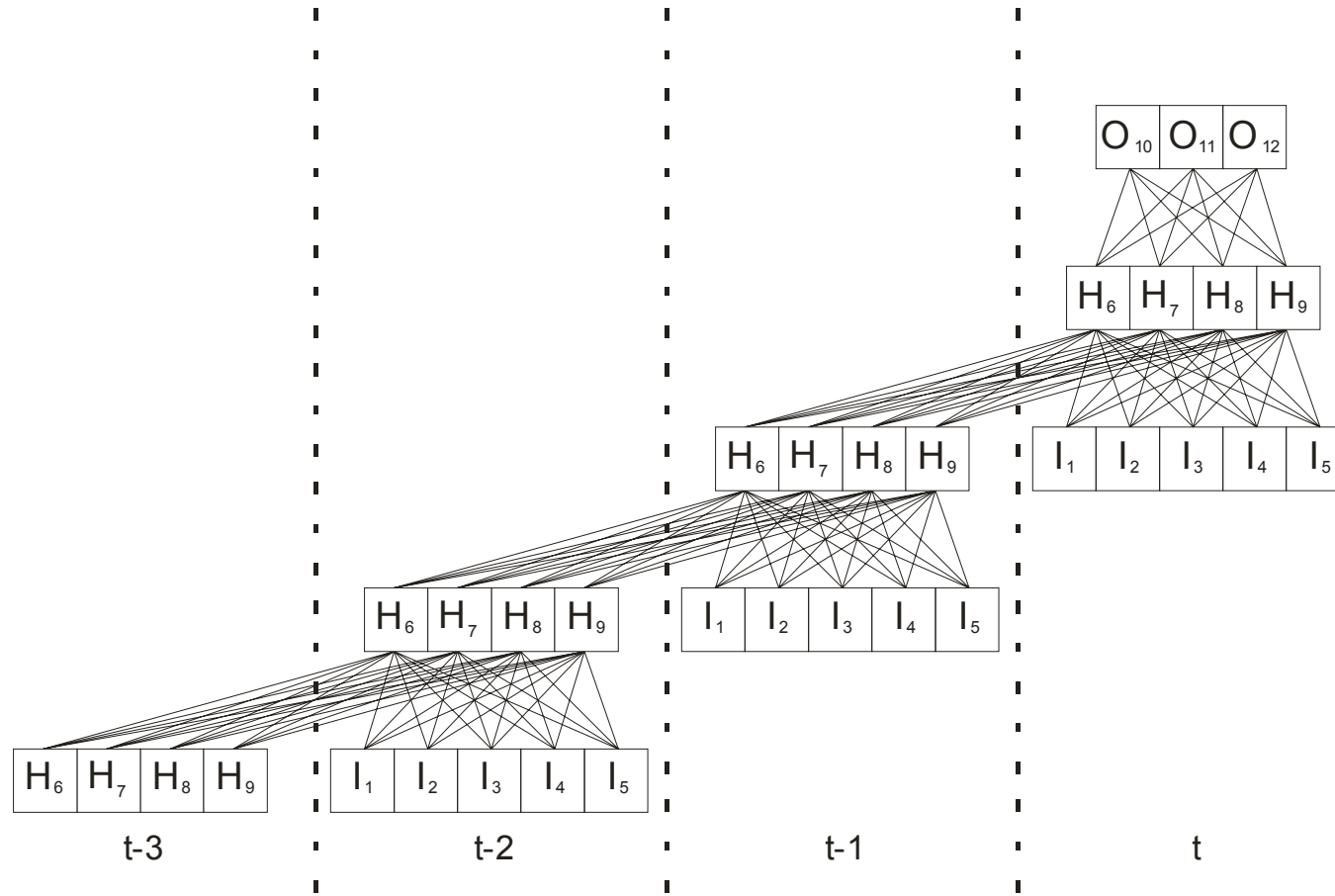
```
begin
```

```
  DLT_W[wi] := beta*DLT_W[wi] + alfa*DE_DNA[wDest[wi]]*ACT[wSource[wi],ts-wDelay[wi]];
```

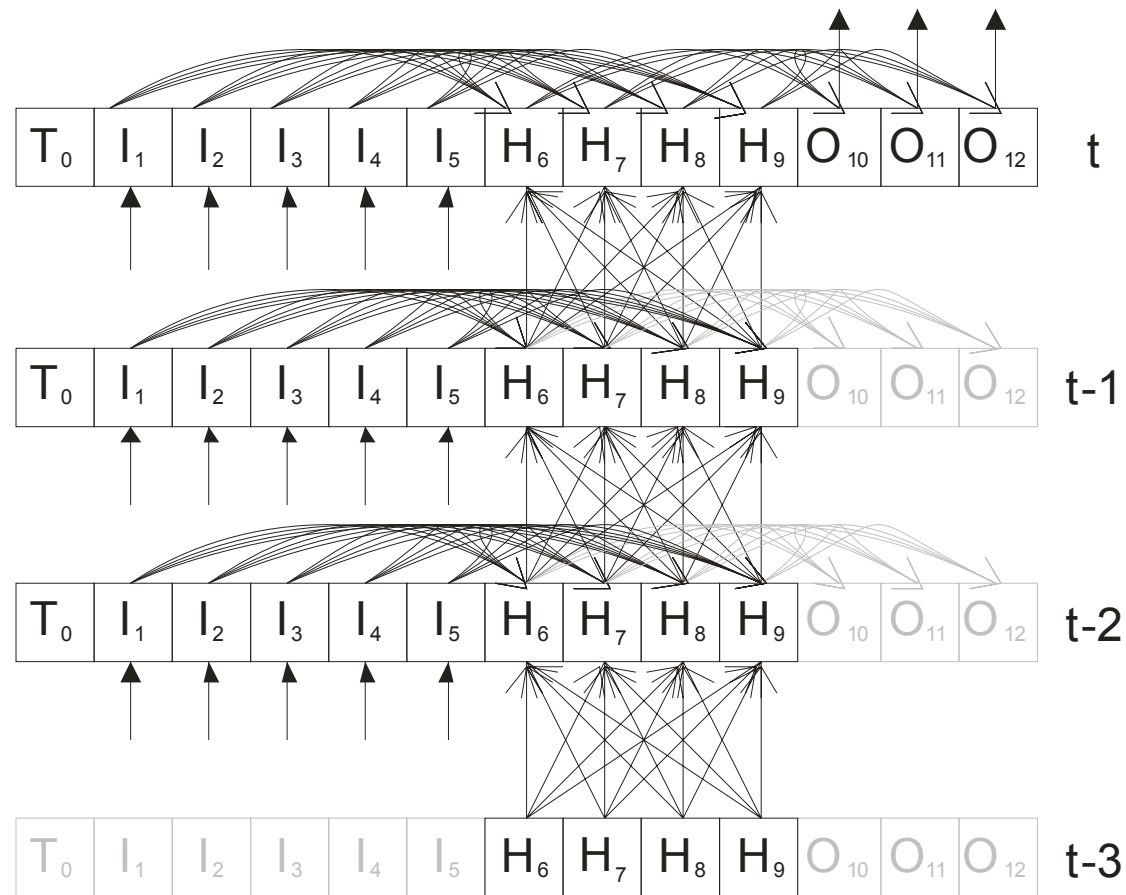
```
  wValue[wi] := wValue[wi] + DLT_W[wi];
```

```
end;
```

Elman's SRN Unfolded in Time

Elman's SRN Unfolded in Time – Werbos Representation

Backpropagation Through Time

DE_DNA[0..NU-1,0..winSize-1] - backpropagated error signal
winSize - size of window

```
for hi=0 to winSize-1 do
  for ui=NU-1 downto 0 do
    DE_DNA[ui,hi] := 0.0;

for hi=0 to winSize-1 do
  for ui=NU-1 downto 0 do
  begin
    if uType[ui] = INPUT then break;
    if (uType[ui] = OUTPUT) AND (hi = 0) then
      DE_DNA[ui,hi]:=DE_DNA[ui,hi] + (Target(ui,ts)-ACT[ui,ts]);
      DE_DNA[ui,hi] := DE_DNA[ui,hi]*ACTD[ui,ts-hi];
      for wi := uLastWeight[ui] downto uFirstWeight[ui] do
      begin
        if (uType[wSource[wi]] <> INPUT) AND (wDelay[wi]+hi < winSize) then
          DE_DNA[wSource[wi],wDelay[wi]+hi]:=
            DE_DNA[wSource[wi],wDelay[wi]+hi] + wValue[wi]*DE_DNA[ui,hi];
          DLT_W[wi] := DLT_W[wi] + alfa*DE_DNA[ui,hi]*ACT[wSource[wi],ts-hi-wDelay[wi]];
        end;
      end;

for wi:=0 to NW-1 do
begin
  wValue[wi] := wValue[wi] + DLT_W[wi];
  DLT_W[wi] := beta*DLT_W[wi];
end;
```


Real Time Recurrent Learning

```
DA_DW[0..NU-1,0..NW-1,0..NSTEPS-1]    - forwardly propagated derivatives

for wi:=0 to NW-1 do
  for ui:=0 to NU-1 do
    begin
      if uType <> INPUT then
        for uwi:=uFirstWeight[ui] to uLastWeight[ui] do
          if uType[wSource[uwi]] <> INPUT then
            DA_DW[ui,wi,ts] :=
              DA_DW[ui,wi,ts] + wValue[uwi]*DA_DW[wSource[uwi],wi,ts-wDelay[uwi]];

            if wDest[wi] = ui then
              DA_DW[ui,wi,ts] := DA_DW[ui,wi,ts] + ACT[wSource[wi],ts-wDelay[wi]];
              DA_DW[ui,wi,ts] := ACTD(ui,ts)*DA_DW[ui,wi,ts];
            end;
          end;
        end;
      end;
    end;
  end;
end;

for wi:=0 to NW-1 do
  begin
    DLT_W[wi] := beta*DLT_W[wi];
    for ui:=0 to NU-1 do
      if uType = OUTPUT then
        DLT_W[wi] := DLT_W[wi] + alfa*(Target(ui,ts)-ACT[ui,ts])*DA_DW[ui,wi,ts];
        wValue[wi] = wValue[wi] + DLT_W[wi];
      end;
    end;
  end;
end;
```